

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Náhorní Karabach jako anomální
politicko-geografická jednotka**

Iveta Urbánková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy - britská a americká studia

Bakalářská práce

Náhorní Karabach jako anomální politicko-geografická jednotka

Iveta Urbánková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc Ph.D

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Davidu Šancovi Ph.D za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a čas, který mi po celou dobu psaní práce věnoval. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu v průběhu celého mého studia.

Obsah

Úvod	6
1. Moderní stát.....	10
1.1. Stát jako subjekt mezinárodního práva	11
1.2. Suverenita státu	12
1.3. Stát de facto	14
1.3.1. Vznik de facto států.....	15
1.3.2. Co ohrožuje a udržuje existenci de facto států	16
1.3.3. Možnost zániku státu de facto	18
2. Historický exkurz po 20. století	19
2.1. Počátky konfliktu o Náhorní Karabach od začátku 20. století do 20. let 20. století	19
2.2. Specifikace národu Arménů a Ázerbájdžánců.....	20
2.2.1. Arméni.....	21
2.2.2. Ázerbájdžánci	22
2.3. Průběh konfliktu na začátku 20. století.....	23
2.3.1. První spory o Náhorní Karabach v letech 1918–1920	23
2.3.2. Pokračující střety.....	25
2.4. Situace po vyhlášení Náhorní karabašské autonomní oblasti.....	28
3. Arménsko-ázerbájdžánská válka o Náhorní Karabach	29
3.1. Příčiny konfliktu.....	29
3.2. Válečný konflikt	33
4. Obecné informace o Náhorním Karabachu.....	37
4.1. Základní údaje o státnosti	37
4.1.1. Státní správa.....	38
4.2. Geografické údaje	39
5. Snaha o vyřešení statutu Náhorního Karabachu.....	40
5.1. Hledání řešení konfliktu po válce	41
5.2. Obnova střetů o Náhorní Karabach	46
Závěr.....	49
Seznam literatury	53
Resumé.....	58
Seznam příloh.....	59

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala Náhorní Karabach jako anomální politicko-geografická jednotka. Toto téma považuji za zajímavé z pohledu politické geografie. Je zajímavé sledovat dění na území Náhorního Karabachu od počátku, kdy se zde střídaly různé národy a jaký vliv na jeho formování měl ruský aktér. Karabach je státem de facto a tyto výjimečné politicko-geografické jednotky jsou často střetem zájmů. Důkazem toho je konflikt Arménie a Ázerbájdžánu, ve kterém území Náhorního Karabachu hraje hlavní roli. Přesto, že Náhorní Karabach leží na území Ázerbájdžánu, žijí zde většinově Arméni. V 90. letech 20. st. státní spor dokonce vygradoval ve válečný konflikt.

Náhorní Karabach patří mezi subjekty, které si udržují efektivní nezávislost, ale mezinárodní uznání své nezávislosti není schopen získat. Proto je nutné odlišovat vnitřní suverenitu od vnější formy suverenity, která je klíčová z hlediska mezinárodního práva a vzniku státu jako subjektu mezinárodního práva (Riegl 2013: 48). Právě tyto ukazatele dávají Náhornímu Karabachu statut anomální politicko-geografické jednotky. Je to výjimečnost mezi mezinárodními subjekty, kterou se v této bakalářské práci zabývám.

Cílem mé práce je vyhodnotit Náhorní Karabach z pohledu politické geografie. Náhorní Karabach je považován za stát de facto, proto na základě poznatků z teoretické části budu schopná určit, v jakých ohledech Karabach naplňuje znaky de facto státu. Cílem je také zodpovědět níže stanovené otázky. Co přispělo k zformování stavu Náhorního Karabachu, že došel do fáze, kdy není schopný si získat mezinárodní uznání? Jak vznikl hlavní spor o Náhorní Karabach mezi Arménií a Ázerbájdžánem a jaké nese aspekty k jeho uchopení? Proč si každý z obou států dělá na území Karabachu nárok, jaké jsou jejich zvláštní vztahy k Náhornímu Karabachu? Stanovením těchto otázek dojdou k závěru, ve kterém budu schopna shrnout poznatky textu a zodpovědět všechny otázky.

Ve své bakalářské práci se zaměřím především na analýzu. Budu analyzovat celou historii konfliktu. Díky této analýze se dostanu až k úplnému jádru konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem a postupně se posunu k současné situaci. Tato analýza nám ukáže vztah Náhorního Karabachu k Arménii a Ázerbájdžánu a naopak, a tím nám dodá poznatky lépe pochopit průběh sporu. Tímto se i dostanu k metodě komparace vztahů mezi jednotlivými státy.

První část bakalářské práce je plně teoretická. Jelikož na začátku první kapitoly popisují pojem stát z obecnějšího hlediska, v další části se zaměřují na stát z hlediska mezinárodního práva. Stát je zde subjektem mezinárodního práva. Postupným vysvětlením znaků se dostaneme k otázce státní suverenity. Dále navazují teorií o státní suverenitě. Od jejího historického vývoje, přes vysvětlení pojmu až po její moderní pojetí, kde se vymezí dělení na suverenitu vnitřní a vnější, čímž se dostaneme k potřebě vymezení definice státu de facto. V další podkapitole se tedy zabývám pojmem státu de facto, kde hned na začátku upozorňuji na různorodé možnosti, kterými lze tento stát jinak pojmenovat a jaké vykazují znaky entity. Více do hloubky začínám popisovat způsoby vzniku de facto státu. V další podkapitole se zabývám faktory, které mohou existenci de facto státu ohrozit a vzápětí jsou vytyčeny způsoby, jakými si stát svou existenci udržuje. Posledním bodem celé kapitoly je shrnutí čtyř možností zániku států podle Kolstø.

Druhá část, která představuje praktickou část mé bakalářské práce, se skládá ze čtyř kapitol. V druhé kapitole začínám shrnutím historických dat a faktů, která byla již od počátku silně spjata s Arménií. Historii ukončuji v 19. století, kdy je Karabach připojen k Rusku. Další odehrané události už jsou natolik spjaté s konfliktem Arménie a Ázerbájdžánu o Náhorní Karabach, že se o nich dočteme v dalších podkapitolách. Shrnutí, které obsahuje strana první podkapitoly, je pouhým úvodem do celé problematiky arménsko-ázerbájdžánských vztahů, vyvolávajících konflikty o Náhorní Karabach. Z toho důvodu dále vytyčuji charakteristiku obou národů, aby si čtenář mohl lépe představit v čem je problém zakořeněn a pochopit, proč právě tyto dva národy si dělají na Náhorní Karabach nárok. Jak je viditelné v další podkapitole, spor

o Náhorní Karabach má více než stoleté trvání. Postupným studováním se dozvíme, že konflikt je především etnický. Popisují první střety, kde se nám na začátku 20. století vyprofilují tzv. třetí aktéři sporu, kterými jsou Rusko a Velká Británie. Británie spor ještě více rozdmýchala. Rusko, neboli v té době Sovětský svaz, měl co dočinění s konfliktem, jelikož získal moc v Náhorním Karabachu, přesto se do sporu moc nezapojoval a nedá se říct, že by přispěl k jakémukoli zlepšení situace. I po ovládnutí Náhorního Karabachu Sovětským svazem konflikt dále pokračoval mezi Armény a Ázerbájdžánci. K úplné eskalaci konfliktu nedošlo díky vyhlášení Náhorní karabašské autonomní oblasti v roce 1924, ale Karabach byl stále v rámci Ázerbájdžánu. Právě proto se další desítky let Arméni snažili tento verdikt zvrátit, což ukazuje shrnutí jejich snah v poslední podkapitole.

Během celého 20. století byly vedeny spory o území Náhorního Karabachu. Avšak největší zlom přišel v 90. letech, respektive v roce 1992, kdy spor eskaloval ve válečný konflikt. Třetí kapitola nejdříve pojednává o příčinách, které ovlivnily konání obou států, v závislosti kterých se konflikt tak zásadně vystupňoval. Jsou zde již více profilované požadavky obou zemí a jasnější neschopnost dohodnout se na společném konsenzu. Celá další podkapitola je věnována pouze válečnému konfliktu, jsou zde popsány všechny vzájemné křivdy, které byly provedené Arménií či Ázerbájdžánem a dojdeme až k výsledku, že ve válce byli jasně výraznější Arméni. I tak obě strany už byly znavené boji a proto v roce 1994 dohodly příměří. Zde nastává problém, že příměří bylo dohodnuto, ale mírová dohoda nebyla podepsána, k čemuž se vrátím v poslední kapitole.

Uzavřením příměří a vyhlášením samostatné Náhorně karabašské republiky se stanovila nová státní jednotka, která má své charakteristické rysy, které popisují ve čtvrté kapitole. Zabývám se státem Náhorní Karabach obecně. Vytyčuji zde základní fakta o Karabachu. Mezi první patří základní údaje o státnosti, která je podtržena především vyhlášením nezávislosti. Čtenář se zde dozví jak o státních znacích, tak o politickém uspořádání státu. Navazují státní správou, kde jsou popsány všechny okresy, na které se Náhorní Karabach dělí,

a také se dostávám k problematice nízkého osídlení celého území. Další podkapitolou jsou geografické poznatky, jak je Karabach členitý a jak díky tomu zde můžeme najít různé druhy infrastruktury.

Přesto, že díky poznatkům ve čtvrté kapitole můžeme sledovat poměrně snadné fungování Náhorní Karabachu uvnitř státu, z vnější strany to tak jednoduché není z důvodu neschopnosti vyřešení vztahů mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Poslední kapitola je zároveň i poslední fází, ve které Náhorní Karabach stagnuje až do současnosti. Dodnes nebyla podepsána žádná mírová dohoda mezi oběma znesvářenými státy. Vedly se však velké debaty a oběma stranám byl vytvořen prostor pro schůze na neutrálním území. Největší zmínka patří Minské skupině OBSE, která byla vytvořena přímo pro řešení tohoto konfliktu. Mnohokrát bylo ustaveno, jak by měl vyjednávací proces probíhat a k jakému závěru by se mělo dojít. Pokaždé se účastníci setkali s odporem na straně jednoho ze států. Přesto musím v této kapitole všechny tyto snahy zmínit, čemuž je věnována podkapitola s názvem „hledání řešení konfliktu“. Dále v posledních letech, především v roce 2014, 2015 a v tomto roce 2016, můžeme sledovat opět eskalaci konfliktu, a jak zmiňuji na posledních řádcích této práce, není vyloučené, že by se konflikt přeměnil opět ve válku.

1. Moderní stát

Vznik moderního státu datujeme do období Vestfálského míru, proto moderní stát bývá často označován jako vestfálský stát. Vestfálský mír z roku 1648¹ vytvořil příznivé podmínky, aby mohl vzniknout moderní stát, respektive politické entity, které můžeme označit jako moderní státy, se poté formovaly v dalším období. Postupně se vytvořil koncept, na jehož základě si moderní stát představujeme jako centralizovaný systém pravidel. Je postaven na správních, policejních a vojenských institucích. Politické zastoupení formuje systém vlády a vláda, či panovníci, se snaží budovat úspěšný stát zajišťováním bezpečnosti, což podněcuje pravidelnou armádu a její modernizaci. V návaznosti na tom stát potřeboval být schopný financovat náklady s modernizací spojené, proto bylo nutné zavést výběr daní. Moderní stát se vyprofiloval jako nejefektivnější útvar politické organizace. Dále se stal ekonomickou a vojenskou entitou, protože měl kapacity pro mobilizaci dostatečného zdroje kapitálu. Přinesl štěpení společnosti na dvě skupiny, na elitu a masu, a utvořil tím celistvou třídní strukturu. A v neposlední řadě vytvořil daňový systém. V současnosti lze koncept moderního státu pojmout jako produkci a schopnost kombinovat kapitálovou, infrastrukturní a donucovací mobilizaci zdrojů. Úkolem moderního státu je především šířit politické, neboli veřejné statky na vlastním území (jako například pořádek, bezpečnost, vzdělání, zdravotní péče, bankovní a peněžní systém a tak dále) decentralizovaným systémem. Pokud stát tyto statky vykonává správně, zajišťuje si tím vysokou loajalitu a toleranci společnosti k státním institucím (Waisová 2009: 83–86).

Moderní demokratický stát se vyznačuje východisky, kterými jsou politická legitimita a legalita. Důležitým prvkem je také organizační podoba, což obsahuje strukturu a vztahy mezi jednotlivými částmi a prvky (Svatoň 2012: 10). Politická legitimita je založena na uznání a respektování autority daného subjektu politiky, uznání a respekt vychází ze strany společnosti nebo jejich jednotlivých částí. Závisí úzce na vztahu politického subjektu a společnosti

¹ Vestfálský mír z roku 1648 ukončil třicetiletou válku. Byla to první celoevropská válka, po jejím ukončení se změnily základní principy a pravidla fungování mezinárodní politiky v evropském prostoru (Waisová 2009: 86).

a v demokratických poměrech je politická legitimita založena na autoritě. Získávání a proces této legitimacy je realizován na základě legality. Politická legitimita a legalita jsou uplatňovány v rámci legitimacy státní moci. Povaha státní moci a její vztah k danému území se vysvětluje na existenci jedné státní moci, kterou uplatňuje neomezeně. Mluvíme tedy o její suverenitě. Moderní koncept suverénní státnosti byl formálně popsán již ve zmíněné Vestfálské mírové smlouvě z roku 1648 (Svatoň 2012: 12–13; Heywood 2008: 117).

Z hlediska politické geografie se suverénní stát definuje v Úmluvě z Montevidea o právech a povinnostech států, byla podepsána 26. prosince 1933. Tato úmluva byla uzavřena pouze mezi latinskoamerickými státy. I tak ale pravidla, která jsou v ní obsažena, jsou zcela uznávána v běžné praxi všech ostatních států, a proto mají obecný význam. Daná úmluva definuje podstatné znaky suverénního státu, dle kterých každý suverénní stát musí disponovat trvalým osídlením, definovaným územím, dále vládou a v neposlední řadě schopností vstupovat do vztahů s ostatními státy (Riegl 2013: 16 – 18; Ondřej 2013: 29). Podle výše zmíněné definice můžeme vedle opravdových suverénních států sledovat existenci neuznaných kvazi států (Riegl 2013: 15).

1.1. Stát jako subjekt mezinárodního práva

Německý sociolog Max Weber definoval, že stát má monopol na legitimní použití násilí na určitém území. Organizační přístup definuje stát v nejširším slova smyslu jako soubor institucí, které jsou veřejné a odpovídají za kolektivní organizaci sociální existence a jsou finančně závislé na veřejných zdrojích. Souborem těchto institucí jsou byrokracie, armáda, policie, soudy, systém sociálního zabezpečení a tak dále, prostřednictvím těchto institucí stát vládne. Do státního mechanismu můžeme tedy zařadit i politickou exekutivu neboli vládu (Heywood 2008: 116–117).

Výše popsaný organizační přístup popisuje stát z velké perspektivy, proto se dále zaměříme na stát jako subjekt mezinárodního práva, což přesně definuje jeho znaky. Tyto znaky jsou již popsány v úvodu, jelikož byly vymezeny již zmíněnou Úmluvou o právech a povinnostech států z roku 1933. Prvním znakem

je stálé obyvatelstvo, čímž se rozumí obyvatelstvo, které má trvalý charakter. Mezinárodní právo nevymezuje počet obyvatel, který musí zemi osidlovat. Dalším znakem je vymezené území, což je chápáno jako území, které má dané hranice a zároveň nikde není určena jeho minimální velikost. Třetím znakem je vláda, ta musí být soustavou státních orgánů, které jsou schopné zajistit územní správu a veřejný pořádek. Je požadována efektivita vlády, která má schopnost podnitit si autoritu u všech osob podléhajících její jurisdikci. Posledním požadavkem či znakem je způsobilost vstupovat do vztahů s jinými státy (Ondřej 2007: 106–107).

Poslední znak je právě stěžejní pro to, aby stát mohl být uznán. Aby stát mohl vstupovat do vztahů s jinými státy, musí být jimi nejdříve uznán. Uznáním státu se rozumí uznání ostatními státy a tím se stát stane subjektem mezinárodního práva. Tím se dostáváme k otázce státní suverenity, kdy stát může vykonávat všechny tři znaky státu, čímž má vnitřní suverenitu, pokud však je neuznán ostatními státy, pozbývá suverenitu vnější a o tom je další podkapitola.

1.2. Suverenita státu

Jean Bodin² je považován za zakladatele moderní teorie suverenity, avšak kořeny jeho teorie zůstaly u středověku. Suverenitu spojoval s postavením absolutistického panovníka, který neměl nadpozemskou suverenitu, nad králem byl už jen Bůh a moc krále vůči poddaným byla podřízena mravnímu řádu. Podle něj stát znamenal všechno, kde řádná vláda disponovala suverénní a nezávislou mocí nad větším počtem hospodářství (Maritain 2007: 31–32; Holländer 2012: 82).

Pojem suverenity jako takové se začal formovat v době, kdy v Evropě vznikala absolutní monarchie. A právě ta suverenita, kterou měli absolutní králové, je vykládána, že „suverenita je absolutní a nedělitelná vlastnost, na níž nelze participovat a jež nepřipouští stupně a náleží vládci nezávisle na politickém celku jakožto právo vlastní jeho osobě.“ (Maritain 2007: 37). Podle Maritaina je

² Jean Bodin (1530-1596) byl francouzský filozof, zabývající se politikou. Vytvořil koncept suverenity v rámci legálního a politického myšlení (Encyclopædia Britannica nedatováno).

důležité v dnešním světě pochopit, že stát je jen částí a instrumentálním orgánem politické společnosti. Je přesvědčen, že stát není a ani nikdy nebyl suverénní. Suverenita znamená přirozené právo, které ale náleží politické společnosti, nikoli státu (Maritain 2007: 175).

V politické filozofii a v mezinárodním právu je koncept suverenity státu velice kontroverzní téma. Vytváří se podle pojetí státu, vlády, nezávislosti a demokracie, taktéž i podle práva, spravedlnosti, autority a morálky. Všechny tyto uvedené pojmy jsou předmětem historického a filozofického vývoje. Koncepce suverenity a vědomí národní identity spolu úzce souvisí. Suverénní stát je hlavním aktérem v rámci mezinárodních vztahů (Königová 2001: 41, 47). Základní znaky suverenity jsou dva. Prvním z nich je autorita, která určuje právo přikazovat a zároveň právo být poslechnut. Autorita je legitimní v případě, že je založena na právu, tradici, konsenzu nebo i božím příkazu. Je nutné, ale rozlišit suverenitu od moci, která je brutální, fyzická a přímá, i tak spolu oba pojmy souvisí. Druhým znakem je teritorialita, která je spojená s nadvládou. Je to autorita v rámci dané oblasti, která je vymezena hranicemi (Waisová 2009: 66).

V moderním pojetí se suverenitou státu rozumí stav, kdy je státní moc nezávislá na jakékoli další moci ať už uvnitř, či mimo hranice státu. Suverenitu státu rozdělujeme na vnitřní a vnější. Vnitřní suverenitou stát odvozuje legitimitu své moci, vnější suverenita se projevuje svrchovaností v rovnosti mezi suverénními státy. Vnitřní suverenita může být narušena například občanskou válkou. Pro vnitřní suverenitu je proto důležité udržovat dobrý vztah společnosti a státní moci a je spojena s otázkami participace jednotlivců na státní moci. Vnější suverenitu lze narušit například vojenskou agresí jiného státu. Proto s vnější suverenitou úzce souvisí problematika mezistátních vztahů a geopolitiky (Svatoň 2012: 13; Holläder 2012: 84–88).

1.3. Stát de facto

Jak již bylo zmíněno na začátku první kapitoly, stát je definován jako instituce, která disponuje mocí vládnout, soudit, schvalovat a vymáhat zákony a musí splňovat čtyři základní kritéria. Stát musí mít stálé obyvatelstvo, jasně vymezené státní území, schopnost vykonávat státní moc a také musí být schopný vstupovat do vztahů s dalšími státy. Poslední kritérium bychom u států de facto hledali marně (Jelen-Kabrda 2012/2013: 28). Ještě dříve než se pustíme do úplné definice státu de facto, je potřeba uvést, že na světě je mnoho států, které vyhlásily nezávislost, ale postrádají uznání od ostatních států. Politické entity tyto státy referují různými názvy jako je právě de facto státy, také neuznané státy, para-státy, pseudo-státy a v neposlední řadě kvazi státy (Kolstø 2006: 723).

Podle výše napsaného můžeme stát de facto popsat jako politickou entitu se stálým obyvatelstvem, mocí na vymezeném území, které je odtržené od jiného státu, a přitom usiluje o mezinárodní uznání, tedy získání mezinárodněprávní subjektivity. Jsou to určité kvazi státy, které splňují většinu z formálních kritérií, ale přesto nejsou mezinárodním společenstvím uznány za plnohodnotné státy. Mezinárodním společenstvím se rozumí de iure státy, neboli běžné státy, které splňují všechny základní potřeby suverénního státu. Z hlediska mezinárodního práva ale není přesně stanoveno, kolik zemí musí pro uznání stačit (Jelen-Kabrda 2012/2013: 28). Doposud to není upraveno normami obecného mezinárodního práva. Z toho vyplývá, že poskytuje suverénním státům volnost, jestli nově vzniklý stát uznají (Ondřej 2013: 31).

S určitostí tedy můžeme říct, že termín kvazi stát je vyhrazen pro entity, kterým k plné státnosti chybí jen vnější uznání. S tímto poznatkem se ztotožňuje i P. Kolstø, který stanovil tři již zmíněné základní podmínky, které jsou nezbytné pro získání statutu kvazi státu. Ty dále obohatil o to, že snahy o mezinárodní uznání nesmí být krátkodobým excesem. Minimální hranice se stanovuje alespoň na dva roky, během kterých musí stát trvale existovat a stále usilovat o získání nezávislosti. I když je hodně různých názorů na postavení kvazi států, na jednom zásadním bodě se všichni shodnou, a to, že neuznané státy jsou pozoruhodně robustní státní entity. Například King toto tvrzení demonstruje hlavně na příkladu

kvazi států bývalého Sovětského svazu, které jsou překvapivě silné (Kolstø 2006: 725–727). King své tvrzení vysvětluje následovně: „Teritoriální separatisti z devadesátých let dvacátého století se stali zakladateli států na počátcích dvacátého prvního století, vytvořili de facto státy, které jsou schopné sestavit armádu, kontrolovat vlastní teritorium, vzdělávat své děti a vytvářet lokální ekonomiku, která je vyvinutá stejně tak, jako u uznaných států, kterých jsou stále pomyslně součástí“ (Kolstø 2006: 727). Hlavní aspekty neuznaného státu souvisí s tím, že nemá diplomatické styky s jinými státy, tedy nedisponuje smluvní základnou pro rozvoj vlastních vztahů s jinými státy a jeho občané nemají povolený vstup do ostatních států. Skutečností, která byla jednou z nejzákladnějších ohledně uznávání nových států, byla schopnost efektivně vykonávat moc nad státním územím a obyvatelstvem a tím ručit za plnění závazků vyplývajících z mezinárodního práva. Nazýváme to jako takzvaný princip efektivity. Postupným vývojem se ale pohled na nově vznikající státy rozšířil o další kritéria, jako jsou například zásady mezinárodního práva či hodnoty, na kterých si zakládá mezinárodní společenství. Proto se otázka uznání zmítá mezi politickými aspekty, mezinárodním právem a vnitrostátním právem (Valuch 2013: 11).

1.3.1. Vznik de facto států

Od roku 1946 až do počátku 21. století vzrostl počet mezinárodně neuznaných států. Bylo to způsobeno obdobím geopolitických zvrátů, jako byl vývoj po 2. světové válce, období dekolonizace a studené války³ a následný rozpad mnohonárodnostních impérií. Podle J. A. Froweina přetrvávající existence stálých de facto režimů je způsobená nedokonalou povahou (imperfect nature) mezinárodního práva, ve kterém nejsou žádná kritéria, podle kterých by

³ Studená válka je pojem, který je charakteristický pro stav mezinárodních vztahů po 2. světové válce, což vymezuje nevraživý vztah, který panoval především mezi Spojenými státy a spojenci z NATO a Sovětským svazem (SSSR) a jeho spojenci v rámci Varšavské smlouvy v letech 1947 – 1991. Válka byla vedena na politických, ekonomických a propagandistických frontách a v omezené míře byla blízko uchýlit se k ozbrojenému konfliktu (Encyklopædia Britannica nedatováno).

se dalo posoudit, zda neuznané státy požívají kvality státnosti, nebo ne (Riegl 2012; Ondřej 2013: 33). V otázce proč de facto státy vůbec vznikají, se například Hobsbawm zabývá globalizací, kdy podle něj dochází k oslabování tradičního státu. Tím státy přestávají být schopné udržovat pořádek a kontrolovat události na vlastním území a poté musí čelit nátlaku od separatistických skupin. Z tohoto důvodu většina de facto států vznikla kvůli ozbrojenému konfliktu mezi separatistickým hnutím a centrální vládou. Příčiny vzniku jsou různé: národnostní, historické, ideologické nebo vyvolané zhroucením státu. V případě Náhorního Karabachu lze hovořit o národnostním separatismu, který „souvisí s ideou národního státu a nacionalismem jakožto mobilizační ideologií.“ (Jelen-Kabrda 2012/2013: 28). Národnostní separatismus se objevoval v Evropě již v 19. století, kde fungoval úspěšně. Primární příčinou vzniku je zejména nacionalismus, objevuje se především v postsovětském prostoru, kde vedle Náhorního Karabachu vznikly další tři de facto státy. Tyto národnostní konflikty se velice těžko dají řešit kompromisem a v těchto případech vznikem de facto státu vývoj nekončí. Separatistické vítězství často není akceptováno a takzvaná „mateřská země“ si nepřestává na dané území činit nárok (Jelen-Kabrda 2012/2013: 28–29)

1.3.2. Co ohrožuje a udržuje existenci de facto států

Základní největší hrozbu představuje ekonomika. Ekonomické zdroje většiny de facto států jsou velice malé. Zároveň slabinou těchto států je často špatně vedená politika a neschopnost najít vhodného vůdce. Tyto faktory propadnutí mají kořeny především ve válce a jejích ničivých důsledcích. Další důvod vytyčuje Pegg, který ho nazývá jako ekonomické náklady za neuznání. Způsobuje to, že zahraniční firmy jsou opatrné s investováním v kvazi státech a jen zřídka s nimi navazují vazby. Prakticky tedy všechny kvazi státy mají velkou stínovou ekonomiku⁴ (Kolstø 2006: 728–729).

⁴ Stínová ekonomika, neboli „shadow economy“, obsahuje všechny nezaznamenané hospodářské aktivity, které by jinak přispěly k oficiálnímu vypočítání hrubého národního produktu (Schneider–Williams 2013: 23).

Existují dva zásadní faktory, které způsobují, že de facto státy přežívají a někdy dokonce prospívají, přestože nejsou začleněny do oficiální mezinárodní struktury. První z nich je geopolitický faktor. Ten vychází ze zájmů třetích zemí a jsou to často globální nebo regionální velmoci, které se snaží de facto stát podporovat hospodářsky a vojensky za účelem udržení politického vlivu v regionu. Geopolitický faktor je v současnosti nejvíce patrný v postsovětském prostoru, kde se Rusko poměrně angažovalo v regionálních konfliktech, ve kterých podporovalo separatisty. Druhý faktor je ekonomický. Spadá sem globální ekonomický růst, otevřenost liberalizovaných trhů, rostoucí poptávka po nerostných surovinách, vliv soukromých nadnárodních korporací a vyspělost dopravních a komunikačních technologií. Co ostatní státy vede k tomu, aby tímto směrem podporovaly de facto státy, bývá vidina zisku. Absence kontrolních mechanismů a mezinárodního práva přispívá k tomu, že mohou vydělat na šedé a černé ekonomice (Jelen-Kabrda 2012/2013: 29). Jsou zde ale další faktory, které podporují existenci de facto států. Jedním z nich je to, že populace většiny de facto států sdílí vysoký stupeň společné národní identity. Tato identita je udržována čerpáním z minulosti a připomínáním občanských válek, jejichž prostřednictvím de facto státy vznikly. Jsou stavěny různé památníky a zaveden den nezávislosti. Také autority státu pěstují špatnou image vnějšího nepřítele. Další, co podporuje jednotnou národní identitu, je fakt, že společnost je homogenní z důvodu výměn a etnických čistek, které doprovázely odloučení státu. V neposlední řadě zde musíme zmínit i slabé postavení domácího státu, na jehož území de facto stát působí. Většina domácích států jsou slabé nejen politicky a ekonomicky, ale také z vojenského hlediska. S tím můžeme spojit další bod. Existence de facto států je podmíněná hlavně podporou od patronského státu, jsou to státy, které samy od sebe především financují chod de facto státu (Kolstø 2006: 729–733).

Dokonce přes těžké postavení de facto států je možné poukázat na skutečnosti, že některé tyto entity zastupují funkce státu a fungují často mnohem lépe než uznané státy, na jejichž teritoriích stávají. Mezinárodně neuznané elity států zdůvodňují své právo na suverénní stát zdrojem legitimacy, které obhajují

principem přímé demokracie⁵. Jsou to referenda, sice často zmanipulovaná, ale odkazuje na ně i teoretik mezinárodního práva James Crawford. Představil fakt, že referenda o vyhlášení nezávislosti se těší vysoké podpoře v mezinárodně neuznaných státech (Riegl 2012).

1.3.3. Možnost zániku státu de facto

Státy de facto mají sice všechny faktické znaky státnosti, i tak je však jejich existence pouhým provizoriem, které musí vést k nějakému konkrétnímu řešení. Kolstø uvedl celkově čtyři možné případy, kdy by stát de facto mohl zaniknout. První možností je úplné připojení státu de facto k patronskému státu. Není ale znám žádný úspěšný případ tohoto zániku. Druhou možností je plná nezávislost státu. Je potřeba u tohoto bodu si uvědomit, že pokud by se nějakému státu de facto dostalo mezinárodního uznání, neznamená to automaticky, že to z něho udělá plně funkční, „normální“ stát. Je to z toho důvodu, že hodně států de facto má ekonomické a institucionální struktury velice podobné takzvaným failed states⁶. Třetím je začlenění státu de facto do domovského státu. Aby toto bylo možné, je potřeba, aby domácí stát byl ekonomicky a politicky silný, zároveň je důležitá reakce a názor okolního světa. A konečně poslední možností zániku je začlenění do domovského státu na základě federalizace s podmínkou vlastní autonomie (Piknerová 2009: 39; Kolstø 2006: 735–737).

⁵ Přímá demokracie je pojem, který dává občanům právo přímo rozhodovat o důležitých politických otázkách v rámci státu. Je to lidové hlasování, které může vycházet, buď z vlastní iniciativy občanů, anebo zakotveno v ústavě pro závazná politická rozhodnutí. Přímá demokracie je opakem „zastupitelské demokracie“, kde si lidé volí zástupce, oprávněné vytvářet zákony a politiku. Volení zástupci by měli odrážet vůli lidu (Longley 2015).

⁶ Failed states (zhroucené státy) jsou definovány jako neúspěšné státy, které již nemohou vykonávat základní státní funkce, jako je poskytnutí vzdělání, bezpečnosti, nebo postrádají veřejnou správu. Obvykle tomu tak je kvůli násilí či extrémní chudobě. Obyvatelé se totiž nevyhýbají soupeřícím frakcím a trestné činnosti, až někdy Organizace spojených národů nebo sousední státy musí zasáhnout, aby zabránili humanitární katastrofě. Tyto státy mají velice blízko k selhání, ale nejen z důvodu vnitřních faktorů. Zahraniční vlády mohou také vědomě destabilizovat stav vyvoláním etnické války nebo podporou povstalecké síly, což následně může vést ke zhroucení (Global policy forum nedatováno).

2. Historický exkurz po 20. století

Artsakh (historický název Karabachu) je nedílnou součástí historické Arménie. Datuje se již do 9. až 6. století před naším letopočtem, kdy období bylo označováno jako Urartian éra a Karabach byl známý pod názvem Urtekhe-Urtekhini a patřil k říši Urartu. O společném historicko-kulturním dědictví není pochyb především podle svědectví z mnoha děl z té doby. V dalších obdobích se zde střídala nadvláda okolních národů, především Peršanů a Arménů. Arméni roku 301 našeho letopočtu přijali křesťanství jako své státní náboženství, byli prvním národem, který tak učinil. V roce 387 našeho letopočtu se Arménie rozdělila a Artsakh se stal částí východního arménského království, které se brzy dostalo pod perskou nadvládu a obyvatelé arménské populace byli vyhnáni do hor, tedy i do dnešního Karabachu. V následujících stoletích se Artsakh musel vypořádávat s nájezdy různých dobyvatelů. Probíhaly zde hraniční boje Turků a Peršanů, kteří si Arménii definitivně rozdělili roku 1638. Od poloviny 18. století začala invaze turkických kočovných kmenů na severu Karabachu, kde byly četné střety s místními Armény. Na konci rusko-perské války (1804-1813) se ve smlouvě dohodlo, že Karabach bude připojen k Rusku (Kolejka 2008: 30; Karabakh.org 2011).

2.1. Počátky konfliktu o Náhorní Karabach od začátku 20. století do 20. let 20. století

Konflikt o Náhorní Karabach má kořeny sahající více než jedno století do historie mezi křesťanskými Armény a Turkickými muslimy. Jak je výše zmíněno, historie je též ovlivněná perskými vlivy a v 19. století se Karabach stal částí ruské říše a začaly se zde mísit vlivy křesťanských Arménů a turkických Ázerbájdžánců. Bylo to způsobeno především hromadným stěhováním Arménů z Osmanské říše a jejich usídlováním se v oblastech, které byly obydlené Ázerbájdžánci. Právě tímto stěhováním získali populační většinu na území Náhorního Karabachu, což je potvrzeno i sčítáním lidu z roku 1880, ve kterém bylo zjištěno, že Arméni v Karabachu tvoří 53 % obyvatel. Postupem času

populace Arménů v Karabachu natolik stoupala, že dokonce v roce 1939 tam bylo již 91 % obyvatel arménského původu. Obě skupiny obyvatel žily v relativním klidu až do počátku 20. století, kdy začaly akty brutality na obou stranách. První střety mezi oběma národy se datují mezi roky 1905 a 1906. Po skončení první světové války a bolševické revoluci v Rusku přišel příliv nových sovětských vůdců, kteří začali rozdělovat politiku v karabašské oblasti. Na začátku roku 1920 byl Karabach specifikován jako oblast s etnickou arménskou většinou uvnitř sovětské socialistické republiky Ázerbájdžán. Vztahy nejvíce rozbouřil fakt, že v roce 1921 uzavřel Sovětský svaz s Tureckem Smlouvu o bratrství a přátelství, na jejímž základě byl Karabach přidělen Ázerbájdžánu. V roce 1924 byla oficiálně vyhlášena Náhorně karabašská autonomní oblast (NKAO). Arméni se nikdy s tímto rozhodnutím neshodli, ale za doby vlády Stalina se Sovětskému svazu dařilo držet nacionalistické tendence národnostních menšin v postranní (BBC NEWS 2015; Cibulková 2012). Tyto informace jsou pouhým shrnutím úplného počátku konfliktu, který se již po staletí vede mezi Arménii a Ázerbájdžánem. V dalších podkapitolách se přiblížíme k tomuto konfliktu a více rozvineme jeho jádro a podíváme se na jeho podrobný průběh.

2.2. Specifikace národu Arménů a Ázerbájdžánců

Klíčovým problémem mezi oběma národy je mezinárodní spor o nadvládu v oblasti Náhorního Karabachu. Pro oba národy je v této oblasti nejdůležitější historicko-kulturní hodnota, která předčí hodnotu strategickou nebo ekonomickou. I když byl Karabach po většinu svojí existence pod perskou nadvládou, Arménie i Ázerbájdžán v něm paradoxně vidí základ své státnosti a kultury. Tyto nároky mají obě země oprávněné (Šmíd 2007: 145). Následným popisem obou národů si vyprofilujeme, z jakého historického hlediska si mohou nárokovat území Karabachu, a také tím ukážeme na fakt, jak moc jsou obě entity rozdílné.

2.2.1. Arméni

Armény můžeme zařadit mezi indoevropské národy. Do dnešního východního Turecka a jižního Kavkazu začali přicházet už v 6. století před naším letopočtem. Pro tento národ je typický jejich charakter extrémního uchopení sebeidentity. Na přelomu 3. a 4. století našeho letopočtu přijali křesťanské náboženství jako jejich významný sebeidentifikační prvek. Silnou sebeidentitu potvrzuje i to, že Arméni nepatří do žádné nadnárodní širší kmenové skupiny (Šmíd 2007: 146). Arménské prameny dokazují, že území Náhorního Karabachu bylo součástí Arménie už od 4. století před naším letopočtem. V 16. století si Arménii rozdělily Osmanská a Perská říše. Na začátku 19. století, stejně jako Náhorní Karabach, byla východní část Arménie dobyta carským Ruskem a zbytek území zůstalo pod správou Osmanské říše. Konec 19. století je ve znamení páchání pogromů na Armény ze strany Osmanské říše, k největším pogromům docházelo v roce 1915. Toto byl právě krok k tomu, že Arméni si v závislosti na těchto událostech utvořili obraz „tureckého nepřítele“ a podnítilo to jejich nenávist ke všemu tureckému, což vzhledem k ázerbájdžánské minulosti znamená i nenávist vůči všemu ázerbájdžánskému. Po první světové válce vznikla Arménská republika a vyhlásila nezávislost, ale na začátku dvacátých let se stala součástí Sovětského svazu. Arménie deklarovala svou nezávislost v roce 1991 po rozpadu Sovětského svazu. Od ostatních jihokavkazských zemí se Arménie liší především tím, že jsou homogenním národem. Arméni zde tvoří skoro 98 % populace. Navíc velká diaspora Arménů je vnímána jako důležitý aspekt pro tvorbu vztahů s ostatními státy. Arméni stále v sobě nesou křivdu, způsobenou masakry v roce 1915, která je ale zároveň spojuje a Náhorní Karabach je symbolických prostředkem odporu proti Turkům (Cibulková 2012).

2.2.2. Ázerbájdžánci

Ázerbájdžánský národ náleží ke skupině turkických národů. V porovnání s Armény se jejich vlastní etnická sebeidentita formovala výrazně později než u Arménů, v určitém pojetí je možné její utváření sledovat ještě dnes. Přibližně do 19. až začátku 20. století byli Ázerbájdžánci bráni za Turky. Na základě turkických národů přijali za svoje islámské náboženství. Ovlivnění, jakou variantu islámu bude národ vyznávat, bylo podníceno staletou příslušností obývaných území k Perské říši, proto většina národa vyznává šiitskou variantu, a nikoli sunnitskou (Šmíd 2007: 146).

Aby si Ázerbájdžánci obhájili nároky na Karabach, využívají takzvanou Albánskou teorii, která tvrdí, že původní obyvatelé zde byli kavkazští Albánci. Tento národ se na Kavkaze vyskytoval přibližně od 4. století před naším letopočtem. Albánci se postupně turkizovali a měli velký podíl na procesu formování ázerbájdžánského národa. Stejně jako na celém jižním Kavkazu, i v Ázerbájdžánu se prostřídaly arabské, turecké, mongolské a perské vlivy. Součástí Osmanské říše se stali začátkem 17. století. Rusko zde použilo svou politiku zvanou „divide et impera“, což znamená „rozděl a panuj“. V roce 1828 (po rusko-perské válce) došlo k jeho rozdělení, což způsobilo, že severní část připadla Rusku a jižní část se stala součástí Íránu. Ázerbájdžánci si nechtěli připustit ruský vliv, proto je Rusové považovali za možné zrádce a podporovali migraci Arménů do oblastí, kde byli Ázerbájdžánci, aby tím eliminovali jejich vliv. V tu samou dobu probíhala migrace Ázerbájdžánců do Osmanské říše. Po první světové válce se Ázerbájdžánu na chvíli podařilo získat nezávislost, ale posléze se stal součástí Sovětského svazu. V roce 1991 po rozpadu Sovětského svazu vyhlásil Ázerbájdžán samostatnou republiku. Dlouho nebyli schopni se sami jako národ identifikovat, protože cítili sounáležitost spíše k chanátům nebo ke klanům. Je nutné zmínit, že kvůli rozdělení po rusko-perské válce, polovina národa stále žije na území dnešního Íránu. Současný Ázerbájdžán tvoří zbylá populace, žijící převážně na severu (Cibulková 2012).

2.3. Průběh konfliktu na začátku 20. století

První střety přímého násilí mezi Armény a Ázerbájdžánci se objevují v roce 1905. Předehrou konfliktu v Náhorním Karabachu byla tzv. tatarsko-arménská válka, která se značnou mírou podílela na vzniku moderního ázerbájdžánského národa. První konflikty byly podněcovány více sílicím arménským národním hnutím, které se reprezentovalo jako Arménská revoluční federace po názvem Dašnakcutjun. V únoru 1905 vznikl konflikt v ázerbájdžánském hlavním městě Baku, konflikt byl zpočátku spíše sociálně ekonomický, ale netrvalo dlouho a přišlo na etnický ráz, který byl právě vyvolán zejména propagandistickým působením arménských organizací. Násilný konflikt propukl i v šušinské karabašské oblasti po tom, co dašnakové hlásali po očištění Karabachu od všeho perského a tureckého. V roce 1906 se boje konaly hlavně mezi jednotlivými vesnicemi a město Šuša bylo rozděleno na arménské periferní části a centrum patřící Ázerbájdžánu (Šmíd 2007: 149; Ditrych 2006: 33).

2.3.1. První spory o Náhorní Karabach v letech 1918–1920

Klíč k porozumění konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem je udáván administrativním dělením jižního Kavkazu, jelikož je to velice členitý terén. Ruské dobývání v 19. století vyústilo v to, že místní území bylo pod správou carského administrativního systému a region byl rozdělen do rozsáhlých provincií (gubernií). Tyto starověké hranice utvořené geografii zůstaly neporušeny dodnes. Tento administrativní systém sice uchoval ekonomickou jednotvárnost provincií, ale vytvořil extrémní etnický mix obyvatel. Z tohoto důvodu můžeme již na konci 19. století sledovat ideu nacionalismu a etnické tenze. Náhorní Karabach byl jedním z těch území, kde se utvořily etnické konflikty. Šlo především o to, že ve vysočinách žili většinou Arméni, kdežto v nížinách žila turkická populace. Geografie regionu vytvářela do karabašských hor mnohem jednodušší přístup z nížin, které jsou na východě, než ze západu, kde leží téměř nepřekonatelné pohoří Zangezur. Tyto geografické podmínky zapříčinily zahrnutí regionu do provincie Elizavetpol (ázerbájdžánské území) i přes ohromující arménskou většinu v Karabachu (Saparov 2012: 286–287).

Po definitivním konci 1. světové války se opět rozpoutal spor mezi Armény a Ázerbájdžánci. Byl především v Náhorním Karabachu, jelikož Turci se z Kavkazu stáhli a Ázerbájdžánci tak ztratili svého ochránce. Až do roku 1920 byla situace na jižním Kavkazu velmi nepřehledná. Arménská populace zde byla velice rozptýlená a nebyla koncentrovaná, proto bylo nemožné stanovit jasné státní hranice, které by kopírovaly etnické rozvrstvení. Byly zde časté teritoriální spory a čekalo se na výsledky Pařížské mírové konference (Šmíd 2007: 150).

Arménsko-ázerbájdžánské boje o sporná teritoria se obnovily po příjezdu Britů. Vliv britské politiky na Kavkazu byl stanoven dvěma faktory, prvním byla touha udržet kontrolu nad regionem a druhým snaha limitovat počet vojsk na území. Všeobecně Britové preferovali vše nechat tak, jak je, a to bez překreslování hranic (Saparov 2012: 289). Roku 1919 se konala pařížská mírová konference, na které Velká Británie navrhla hranice pro novou Arménii. Dále se také nechala slyšet, že Karabach, ve kterém Arméni převyšovali muslimské Ázerbájdžánce, by měl zůstat pod ázerbájdžánskou kontrolou (Radgateová 2003: 284). Po dalším britském schválení 15. ledna 1919 ázerbájdžánská vláda jmenovala Khosrova Bek Sultanova, který byl kurdského původu, jako guvernéra Karabachu a Zangezuru. Byla to velká rána pro Armény a jak oni, tak i karabašští Arméni protestovali a odmítli uznat jeho autoritu. Napětí vzrostlo, když se Sultanov snažil umístit ázerbájdžánské posádky do Šuša, kde sídlily arménské milice. Vyústilo to v boje, kdy arménská vesnice Kaibali-kend byla napadena přibližně dvěma tisíci Kurdů a Turků, vesnice byla drancována a přibližně sedm set obyvatel bylo zabito. Tento útok ukázal Arménům, že jejich milice byly nedostatečné a nebyly schopné ochránit vlastní obyvatele. Na sedmém shromáždění karabašských Arménů byla podepsána dohoda s vládou z Baku, která nastínila rozdělení moci mezi oběma stranami (Saparov 2012: 289–290).

V únoru 1920 se Sultanov rozhodl ukončit polo-autonomní status Karabachu, který byl stanoven v srpnu 1919. Požádal arménskou radu, aby svolala shromáždění ve městě Šuša, kvůli diskuzi o úplné integraci Karabachu do Ázerbájdžánu. Výsledek tohoto shromáždění byl takový, že arménští delegáti

byli chyceni do pasti a pod nátlakem souhlasili s úplnou integrací. Poté se Arméni pokusili o napadení ázerbájdžánských posádek v Šuša, ale kvůli špatné koordinaci útok selhal a odvěta od Ázerbájdžánců byla rychlá, následovalo vypálení arménské části města a třídní pogrom na arménské obyvatelstvo. Měsíc na to arménský velitel Dro svolal další shromáždění, kde oznámil své úmysly proti ázerbájdžánské armádě. Dro okamžitě začal zbrojit s místními Armény a připravoval se na ofenzívu (Saparov 2012: 290–291).

Prohlášení o sovětské nadvládě v Karabachu přišlo z neobvyklého zdroje, od guvernéra Karabachu Khosrova Bek Sultanova. 29. dubna 1920 se sám prohlásil za předsedu vojenského revolučního výboru Karabachu. Sultanov byl úzce spojen s místní vládou Musavatistů (Turků) a jeho počínání bylo dočasně akceptováno v Baku. Příjezd Rudé armády dramaticky změnil náladu místních Arménů, kteří očekávali obnovu ruských pravidel a konec násilí. Dro vyhověl bolševickým požadavkům odstoupit od smlouvy a 25. května 1920 jeho jednotky ustoupily ze Zangezuru. Následné shromáždění karabašských Arménů se konalo pod bolševickým vedením a na tomto kongresu byla ustavena sovětská moc v Karabachu (Saparov 2012: 293).

2.3.2. Pokračující střety

V rozmezí květen 1920 až květen 1921 pokračovaly především politické boje mezi místními arménskými komunisty a vedením v podobě ázerbájdžánských bolševiků. Obě skupiny nadále pokračovaly v dosažení svých národních cílů. Byla zde existence dvou Revkomů (revoluční výbor či komise, která byla hlavním bolševickým nástrojem moci) v Karabachu, které indikovaly, že i přes proces sovětizace, může tento konflikt vygradovat v násilné útoky ve velkém měřítku. Bylo jasné, že staré nepřátelství a spory se ocitly daleko od svého vyřešení. Arménští bolševici kladli důraz především na Armény, kteří dominovali v části horského Karabachu, kdežto Ázerbájdžán preferoval se zabývat celým karabašským regionem. V červnu 1920 bylo Revkomu horského Karabachu nařizeno, aby se přesunul do Šuša a spojil se s Revkomem Karabachu. Jako kompenzace byl lídr Revkomu horského Karabachu jmenován

do čela Výboru okresu Šuša. Tímto byl problém separovaného arménského Revkomu vyřešen (Saparov 2012: 299).

Příměří nemělo dlouhého trvání. 26. července 1920 se více než 500 představitelů z obou částí Karabachu sešlo a Arméni vznesli otázku přeskupení společných arménsky obydlených částí Karabachu pod jednu správu. Výsledkem tohoto sjezdu bylo rozpuštění jednotného Revkomu a také obnovení starých administrativních jednotek. Náhorní Karabach byl uznán jako sporné území mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Sovětské Rusko a Arménská republika v srpnu 1920 podepsaly dohodu, na základě které byly dočasně rozmístěny Ruské jednotky v Náhorním Karabachu. Během léta roku 1920 se strhly politické boje mezi ázerbájdžánskými a arménskými komunisty. Útoky byly především v několika vesnicích v severozápadní části Karabachu, koncem prosince se ale rozrostly do sousedních okresů. 30. listopadu 1920 ázerbájdžánský Revkom vydal prohlášení, že uznané území, na které měl Ázerbájdžán nárok (Náhorní Karabach, Zangezur a Nachičevan), je nedílnou součástí Arménie. V únoru 1921 celá severní část Karabachu byla v rukou nepřítele. Po více než měsíci vydatného bojování Rudá armáda konečně zasáhla a byla schopná 19. dubna 1921 potlačit nepřítele (Saparov 2012: 300–301; Karabakh.org 2011). V roce 1921 byla přijata Smlouva o bratrství a přátelství mezi Sovětským svazem a kemalistickým Tureckem již zmíněná na začátku kapitoly. Na základě této smlouvy Moskva ustoupila Ázerbájdžánu a definitivně mu přidělila Náhorní Karabach pod jeho jurisdikci. Náhorní Karabach získal pouze statut autonomní oblasti. Oficiálně však byla Náhorně karabašská autonomní oblast (NKAO) vyhlášena až v listopadu 1924 (Šmíd 2007: 151).

23. května 1921 Valné shromáždění Arménie TsKa KPA (Tsentral'nyi Komitet Kommunisticheskoi Partii Armenii) projednávalo otázky spojené se situací v Karabachu. Arménská vláda se usnesla, že Náhorní Karabach by se měl stát součástí Arménie. Také sovětská vláda Arménie přijala dekret, ve kterém stálo, že na základě dohod mezi Revkomem Arménie a Ázerbájdžánu je Náhorní Karabach nezcizitelnou částí Arménie. 3. června téhož roku bylo zveřejněno prohlášení o připojení Karabachu k sovětské Arménii. Mezitím se 25. června

sešli představitelé Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu, aby vyřešili otázku vymezení mezinárodních hranic mezi těmito třemi státy. Přesto ke konsenzu nedošlo kvůli rozdílným nekompromisním požadavkům všech republik. Ihned den na to se Ázerbájdžánci rozhodli, že budou hlasovat proti připojení horské oblasti Karabachu k Arménii. Bylo jasné, že mezi oběma stranami nevznikne žádná shoda, proto Arméni požádali Kavburo (Kavkazský úřad Ruské komunistické strany), aby tento problém vyřešil. První přijatelnou alternativou bylo uspořádání referenda, což nabízelo dvě možnosti. Jestli by se referendum mělo konat v celém Karabachu, nebo pouze v jeho horských oblastech s arménskou populací. Druhou alternativou byla otázka přidělení, což mělo také dvě možná východiska. Buď nechat celý Karabach pod správou Ázerbájdžánu, nebo připojit horskou oblast k Arménii. Kavburo se nakonec vyřešení vzdal a poslal to dál do Moskvy, kde předchozí návrhy byly zamítnuty a rozhodlo se úplně jinak. Sovětská vláda rozhodla, že Karabach bude ponechán v rámci Ázerbájdžánu a zároveň se poskytne široká míra autonomie městu Šuša. Toto rozhodnutí samozřejmě nebylo uspokojivé a karabašští Arméni se nadále snažili o svou autonomii, to ale Ázerbájdžán nechtěl dopustit. V prosinci 1922 byla ázerbájdžánská a arménská sovětská republika zahrnuta do procesu formování Sovětského svazu, a to právě na území Karabachu, kdy 7. července 1923, na základě rozhodnutí revolučního výboru Ázerbájdžánské SSR, byla vytvořena autonomní oblast Náhorního Karabachu v rámci Ázerbájdžánu. Tato událost ve skutečnosti konflikt nevyřešila, ale dočasně zmrazila. Navíc vše bylo provedeno tak, že Náhorní karabašská autonomní oblast (NKAO) neměla společnou hranici s Arménií. Během celé sovětské éry se Arméni z Náhorního Karabachu nikdy nesmířili s tímto rozhodnutím a po celá desetiletí se snažili o sloučení s mateřskou zemí (Saparov 2012: 307–315; Karabakh.org 2011).

2.4. Situace po vyhlášení Náhorní karabašské autonomní oblasti

Přetrvávalo domnění, že otázka Karabachu byla kladně vyřešena ve prospěch arménské populace v Karabachu. Byla jim přiznána autonomie uvnitř hranic, kde tvořili většinu. Kirov, který stál v čele Ázerbájdžánské SSR, ve svém projevu v roce 1924 řekl: „Nakonec jsme tento problém vyřešili a nepochybně udělali dobrou práci. Není pochyb o tom, že nebudeme muset znovu tento problém řešit.“ Přes toto prohlášení se otázka Karabachu vynořila na podzim roku 1945, ihned po skončení 2. světové války. Sovětská Arménie tvrdila, že by mělo být umožněno začlenit Karabach do Arménie z důvodu, že mají obrovský zájem na jeho vývoji a vedla by lépe správu národního hospodářství. Všechny arménské argumenty byly odmítnuty. 23. prosince 1947 byl přijat dekret SSSR na přesídlení kolektivních zemědělců a dalších Ázerbájdžánců z Arménské SSR do nížin Ázerbájdžánské SSR. Podle vyhlášky bylo plánováno přesídlit „na dobrovolných principech“ sto tisíc lidí. Arménské vedení se tohoto úkolu ujalo tak horlivě, že přesídlili více než sto padesát tisíc lidí z Arménie do Ázerbájdžánu. Což znamenalo, že Arméni splnili svůj cíl významně snížit počet obyvatel Azerů v Arménii (Karabakh.org 2011).

V rámci SSSR byla uplatňovaná tvrdá politika bolševického centra a proklamovaného bratrství mezi národy SSSR, vedlo to k důsledku utlumení mezietnických konfliktů. Přesto po celou dobu sovětské existence se arménské elity nepřestaly snažit o převedení NKAO pod správu Arménské SSR. Velice intenzivní snahy byly v 60. letech. V roce 1963 podepsalo 2500 karabašských Arménů petici, kterou poslali generálnímu tajemníkovi Komunistické strany Sovětského svazu (Komunističeskaja partija Sovetskogo sojuza – KPSS) Nikitovi Chruščovovi. Petice byla založená na stížnosti na záměrnou ekonomickou ignoraci ze strany ázerbájdžánských úřadů. Moskva na tuto petici neodpověděla, což vedlo v NKAO k nepokojům, které měly za následek 18 obětí. O další pokus vyřešení otázky Náhorního Karabachu došlo v roce 1965 při příležitosti 50. výročí arménské genocidy (Šmíd 2007: 151–152).

3. Arménsko-ázerbájdžánská válka o Náhorní Karabach

3.1. Příčiny konfliktu

Arménská snaha o připojení Náhorního Karabachu stále nepolevovala. V srpnu 1987 byla Arménskou akademií věd sepsána petice, která získala statisíce podpisů a požadovala převedení NKAO pod arménskou správu. Tato petice byla následována setkáním v Jerevanu, které začalo v říjnu 1987, hlavním tématem byl požadavek sloučení horského Karabachu s Arménií. V roce 1987 začalo docházet k prvním sporům spojených s násilnostmi ohledně růstu nacionalismu. Arméni kritizovali zákaz výuky arménských dějin a literatury v karabašských školách. Vlnu protestů, ale také naději, vyvolalo prohlášení ekonomického poradce M. Gorbačova Abela Agenbegjana, který v interview pro francouzský *L'Humanité* uvedl, že NKAO bude brzy postoupena pod správu Arménie. Způsobilo to, že vášně v otázce Karabachu neustále vzrůstaly. Začalo docházet i k vyhánění Ázerbájdžánců z Arménie (Šmíd 2007: 153; Karabakh.org 2011).

Po protestech, které probíhaly v Karabachu, se v sovětské Arménii objevilo množství pouličních demonstrací. Pro objasnění, jak se mohl problém Karabachu dotknout statisíců lidí, politolog Alik Iskandarjan používá pojem „zmrazený potenciál“. Říká, že „karabašský problém byl zmrazen, ale nebylo zapotřebí absolutně ničeho, aby vyplul na povrch“ (de Waal 2012: 41). Klíčové zhoršení vztahů můžeme sledovat během prvních měsíců v roce 1988. Již v lednu tohoto roku začala rapidně vzrůstat migrace ázerbájdžánských uprchlíků z Arménské SSR do Baku a také začali emigrovat Arméni z Ázerbájdžánu do Arménské SSR. Takže můžeme říct, že probíhala spontánní výměna obyvatel. Problém ale byl, že v Náhorním Karabachu etnika zůstávala na svých místech. Stále tam vzrůstaly protesty útočící především na neochotu Ázerbájdžánu uznat právo na sebeurčení Arménů v Karabachu a jejich odmítavou kulturní a ekonomickou politiku v oblasti. Z této kritické situace bylo více a více jasné, že je velké riziko, že konflikt přejde do ozbrojené fáze. Přispíval k tomu i fakt, že Moskva nebyla schopná tuto situaci nějak řešit, jelikož samo sovětské impérium stálo na pokraji svého zhroucení. Názor stranického vedení v Moskvě byl jasný, status Náhorního

Karabachu nechtějí měnit. Souběžně vznikla dvě nacionalistická hnutí: arménský Výbor pro Karabach (Gharabagh Komité – GhK) a ázerbájdžánská Lidová fronta Ázerbájdžánu (Azerbaijan Xalq Cephesi – AXC), které se staly hlavními reprezentanty národního osvobození (Šmíd 2007: 154; de Waal 2012: 43).

Docházelo k řadě pogromů a masakrů na nic netušící arménské civilisty, žijící v odlehlých koutech Ázerbájdžánu. Jako první se objevily násilnosti v Sumgaitu. V této situaci Gorbačov velmi váhal s použitím bezpečnostních sil. Nakonec nabyl přesvědčení, že je potřeba tam vyslat určitý počet vojáků. Arméni toto jednání brali od Moskvy jako záměrnou zdrženlivost, která vyvolala u Arménů mnoho stížností. Pro Armény zabíjení v Sumgaitu byla velká rána, skoro 30 sumgaitských Arménů přišlo o život a stovky lidí byly zraněny. Navíc skoro všech 14 tisíc Arménů Sumgait opustilo. Také to vyvolalo strach v ostatních Arménech a přibližně 350 tisíc jich Ázerbájdžán opustilo (de Waal 2012: 57–58). Velkým mezníkem v tomto konfliktu se stala událost, kdy střety dospěly až do vesnice Tug. V květnu 1988 začaly nepokoje, hned na to tam byly vyslány jednotky ministerstva vnitra, aby konfliktu zabránily. Tento střet ale vedl k přesvědčení, že pokud klid nemohl být zachován v této vesnici, tak nemůže být ani nikde jinde, protože Tug byla vesnice na jihu Karabachu, ve které žilo smíšené obyvatelstvo (de Waal 2012: 73). Vztahy Arménie a Sovětského svazu se zhoršily ihned poté, co Gorbačov prohlásil, že politika glasnosti⁷ je zneužívaná pro požadavky na změnu hranic a uspořádání mezi Arménií a Ázerbájdžánem odmítl. Tímto se moskevské centrum jednoznačně postavilo na stranu Ázerbájdžánu, což Arménii ještě více popudilo k uvedení vojska do válečné pohotovosti. Arméni vnímali postoj Ruska jako velkou zradu, že se spojilo s „muslimským a tureckým nepřítelem“. Přesto se karabašští Arméni usnesli na poslední nabídce převedení NKAO pod Arménií. 12. července 1988 si karabašští

⁷ Pojem „glasnost“ znamená „otevřenost“. Bylo to označení pro společenské a politické reformy s cílem dát více práv a svobod sovětskému lidu. Cílem politiky glasnosti bylo začlenit více lidí do politického procesu prostřednictvím svobody projevu. Vedlo to ke snížení censoringu sdělovacích prostředků, což mělo důsledek v povolení spisovatelům a novinářům vydat zprávu o vládní korupci a depresivním stavu sovětského obyvatelstva. Glasnost také dovolila kritiku vládních činitelů, povzbuzovala více sociálních svobod, které v západní společnosti již byly běžné (Gitomirski nedatováno).

poslanci odsouhlasili jednotnou secesi NKAO od Ázerbájdžánské SSR. Sovětská vláda Ázerbájdžánu tento krok označila za nezákonný, ale GhK poslali do Moskvy ultimátum a vyvolali další demonstrace. V závislosti na tom Gorbačov svolal 18. července mimořádné zasedání Prezídia Nejvyššího sovětu SSSR. Na tomto zasedání dali za pravdu Ázerbájdžánu, že akt byl neplatný a vyjádřili Ázerbájdžánu podporu ohledně teritoriální integrity a vytvořili speciální komisi určenou k monitoringu vývoje v karabašské republice, v čele komise stál Arkadij Volskij (Šmíd 2007: 155–156). S touto rezolucí Nejvyššího sovětu SSSR se arménská opozice nechtěla smířit a přišla se změnou taktiky. Karabašský výbor začal vytvářet plány na dlouhodobý boj a přiměl se k budování organizace se širokou základnou. Tato základna nesla název Arménské národní hnutí a jeho program byl založen na požadavku celkové reformy Arménie, ale zastavila ho nepovedená obhajoba nezávislosti (de Waal 2012: 79). Na konci listopadu 1988 byl na ázerbájdžánském území v Baku, Gandži a Nachičevanu (viz příloha č. 1) vyhlášen výjimečný stav a v arménském Jerevanu byl nařízen zákaz vycházení. Na základě těchto napjatých situací sílila uprchlická krize, která čítala již 180 000 Arménů, kteří opustili Ázerbájdžán a opačným směrem 160 000 Ázerbájdžánců (Šmíd 2007: 157).

V lednu 1989 byla ze strany SSSR zavedena takzvaná zvláštní vládní administrace v NKAO, region se tedy dostal pod přímou správu Moskvy, ale pořád byl brán jako nedílná součást Ázerbájdžánské SSR. Tento akt způsobil to, že Arménie spatřovala možný posun pozice Moskvy směrem k jejich požadavku, Ázerbájdžánci naopak začali být proti Moskvě nedůvěřiví. Přesto byl celý rok 1989 znakem eskalace konfliktu. Stále docházelo k dalším masovým demonstracím. K eskalaci přispíval i postupný vzestup popularity AXC, která podporovala časté stávky a tlačila na ázerbájdžánskou komunistickou stranu, aby navrátila a potvrdila ázerbájdžánskou kontrolu nad NKAO. V listopadu 1989 Sověti zrušili svou správu nad NKAO a obnovili požadovanou ázerbájdžánskou suverenitu, na to reagoval arménský Nejvyšší sovět rozhodnutím, že NKAO včlení pod arménskou svrchovanost (Šmíd 2007: 157–160). Tato extrémní reakce ze strany Arménie měla dohru, když 1. prosince téhož roku byla Nejvyšším

sovětem Arménie a Národní radou Karabachu přijata rezoluce, která oznamovala: „Nejvyšší sovět Arménské SSR a Národní rada Náhorního Karabachu oznamují znovusjednocení Arménské SSR a Náhorního Karabachu. Obyvatelé Náhorního Karabachu mají zaručeno právo na občanství Arménské SSR.“ (de Waal 2012: 89).

Na přelomu roku 1989 až 1990 byly viditelné další násilné střety. Karabašští Arméni vypálili ázerbájdžánskou vesnici Chanlar, která leží na území NKAO. Nejzávažnější událost byla ale spojená s postupem sovětských ozbrojených sil v Baku. Moskevské centrum si nevědělo s problémem rady. V Baku vypukly demonstrace, které se přetransformovaly v pogromy na Armény s 88 oběťmi. Jelikož sovětské síly nezasáhly, tak AXC je obvinila z nečinnosti a nahlásila, že sama nastupuje k moci, na to však moskevské centrum zareagovalo intervencí. V únoru 1990 se v Lotyšském městě Riga sešly obě organizace, které držely faktickou moc nad svým územím, byla to AXC a (Vše)Arménské národní hnutí (Hajots Hamazgajn Šarzhum – HHS). Toto zasedání žádné řešení nepřineslo, jen se jasně vyprofilovaly rozdílné pozice obou stran. Arménie si stála za právem karabašských Arménů na sebeurčení, kdežto Ázerbájdžán trval na principu teritoriální integrity (Šmíd 2007: 160–161).

Mobilizace byla stále zřetelnější. Na obou stranách se zvyšoval počet vojenských formací. Z Arménie byly posílány dodávky zbraní do NKAO. Byla vytvořena takzvaná Arménská národní armáda, která měla přibližně 5000 členů. Bylo tedy patrnější, že konflikt se bude řešit vojenskou cestou. V květnu 1990 v arménských volbách zvítězilo HHS, takže po 70 letech byla ukončena vláda komunistické strany v zemi. Předsedou Nejvyššího sovětu se stal disident Levon Ter Petrosjan, který byl založen silně protisovětsky a později po rozpadu SSSR se stal prezidentem Arménie. Srpen 1990 začal napadnutím osmi ázerbájdžánských vesnic v okrese Kazach, do obrany se zapojily sovětské jednotky a jako pomstu provedly ázerbájdžánské jednotky útok na arménské vesnice v Chanlarském okrese. Arménské ataky pokračovaly až do konce roku 1990 a na začátku roku 1991 dokonce nabývaly na frekvenci. Na žádost ázerbájdžánského prezidenta Ajaze Mutalibova se podnikly operace, při kterých

šlo o kontrolování identity občanů, ve skutečnosti ale šlo o vyčištění oblasti od Arménů. Operace se vedla pod názvem Kolečko (Kol'co), která podle zdrojů byla vedena velice brutální, s porušováním lidských práv. Druhá polovina roku 1990 byla znakem rozpadu SSSR. V srpnu Arménie i Ázerbájdžán vyhlásily nezávislost a v září byla deklarována nezávislost území NKAO, která byla podpořena i v následném referendu. V září sice došlo ke krátkému příměří mezi oběma stranami, ale již na podzim začaly sílit ozbrojené střety. 26. listopadu Ázerbájdžán zrušil autonomní status NKAO a o pár dní později byla vyhlášena všeobecná mobilizace (Šmíd 2007: 160–163). Během bojů, ve kterých podle odhadů přišlo o život mezi 20 a 30 tisíc lidí, etničtí Arméni získali kontrolu nad regionem. Také se snažili obsadit ázerbájdžánské území mimo Karabach a vytvářeli koridor spojující Karabach a Arménii. S rozpadem Sovětského svazu na konci roku 1991 Karabach vyhlásil nezávislou republiku (viz příloha č. 2) a dále stupňoval konflikt do totální války. Přispěl k tomu i fakt, že status de facto státu nebyl nikým uznán (BBC News 2015). Od konce roku 1991 můžeme konflikt o Náhorní Karabach považovat za plnohodnotnou válku, kdy skutečná exploze násilí vypukla na začátku roku 1992.

3.2. Válečný konflikt

Rozpad Sovětského svazu způsobil, že spor o Náhorní Karabach se stal mezinárodním sporem, jelikož Arménie a Ázerbájdžán se staly nezávislými republikami a subjekty mezinárodního práva. Arménská strana vybudovala lepší ozbrojené síly a byla připravena řešit spor na ozbrojené úrovni (Šmíd 2007: 164). V prosinci 1991 proběhlo referendum, které Ázerbájdžánci bojkotovali a karabašští Arméni si v tomto referendu schválili vytvoření samostatného státu. V návaznosti Náhorní Karabach apeloval na mezinárodní uznání. Brzy po nezávislosti Ázerbájdžánu arménští separatisté vyhlásili kontrolu nad Náhorním Karabachem a částí Ázerbájdžánu – přibližně 20 % ázerbájdžánské území. Ihned na začátku roku 1991 se pořádalo mírové jednání pořádané Íránem, Ruskem, Tureckem a devíti státy ze skupiny Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), které mělo vést k získání příměří, všechny dohody

však byly téměř okamžitě porušeny (GlobalSecurity.org nedatováno a). Na začátku února 1992 Arméni napadli ázerbájdžánské vesnice Malybejli, Karadagly a Agdaban, v důsledku toho přišlo o život na 100 lidí. Arméni dále pokračovali a na konci února dobyli strategické město Chodžaly, které bylo důležité pro spojení mezi Stepanakertem a Agdamem (viz příloha č. 1). Podle odhadů zde padlo 600 až 1000 civilních obětí (Šmíd 2007: 164–165). V únoru také začal proces vyjednávání a bylo zahájeno mezinárodní zprostředkování pro urovnání konfliktu. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) se sešla při procesu v Minsku. Byla založena Minská skupina s cílem vyjednat politické řešení konfliktu (Karabakh.org 2011). Od března 1992 v oblasti oficiálně nepůsobily jiné síly než arménské a ázerbájdžánské. I když karabašští Arméni ujišťovali, že za ně nebojují jiné síly než dobrovolníci z Arménie a arménské diaspory, bylo dokázané, že do oblasti byly posílány jednotky arménské armády. Proto se o sporu mluví jako o konfliktu obou republik a ne pouze karabašských Arménů a Ázerbájdžánců. V květnu 1992 Arméni dobyli strategické město Šuša⁸ a také strategický bod Lačín (viz příloha č. 1), který byl důležitý pro spojení mezi Arménií a náhorně-karabašskou arménskou enklávou. Tento krok byl tak významný, že ho lze brát jako první znak toho, že Arménie směřovala k vojenskému vítězství (Šmíd 2007: 165–166).

Do konfliktu se dokonce zamíchal i Írán, když se v první polovině roku 1992 pokusil urovnat příměří. Představitelé obou válečných stran se sešli v íránském hlavním městě Teheránu, přesto na bojištích byly jakékoli dohody ignorovány. V červnu 1992 Ázerbájdžánci zahájili protiofenzívu. Bylo to podmíněno především výhrou představitele AXC Albufaza Elcibeje v prezidentských volbách, který se snažil obnovit vybudování ozbrojených sil. Ofenzíva trvala poměrně krátko, ale tím, že postupovala směrem na sever, vedla k „vyčištění“ od asi 40 tisíc arménských obyvatel v této oblasti (Šmíd 2007: 166).

⁸ Potom, co Arméni z města Šuša odešli, od konce roku 1988 až do dobytí města v květnu 1992, sloužilo toto město jako vzdorná ázerbájdžánská hlídka uprostřed Náhorního Karabachu, který byl ovládán Armény (de Waal 2012: 64).

Arméni tento rok 1992 využili spíše pro reorganizaci a dozbrojení svých sil, aby na začátku roku 1993 mohli předvést velkou ofenzívu. V té se jim podařilo dostat zpátky dobyté území severní části Karabachu. Tato ázerbájdžánská ztráta znamenala problémy v jejich vnitřní politice a ukázalo to, že ázerbájdžánská armáda není jednotná. Ázerbájdžánský odpor byl také oslaben vojenským převratem, kterým se k moci vrátil šéf bývalé komunistické strany Hejdar Alijev. Toho využily arménské síly a dobyly část území Ázerbájdžánu. Obsadily část okresu Fizuli, dále upevnily pozice v Kelbadžaru a Lačinu a ve všech těchto oblastech probíhaly etnické čistky. Provincie Kelbadžar také leží mezi Náhorním Karabachem a Arménií. Když Arméni tuto provincii a další velké plochy obklopující Náhorní Karabach dobyli, vyhnali obyvatele a vyplenili a vypálili provinční hlavní města a většinu vesnic těchto regionů. Rada Bezpečnosti OSN tyto útočné akce, včetně rabování a pálení, jednohlasně odsoudila a reagovala na to rezolucí č. 822 (Šmíd 2007: 166–167; GlobalSecurity.org nedatováno a). V dubnu 1993 touto rezolucí požadovali po Arménech, aby se stáhli z ázerbájdžánského území. Arméni však tento požadavek neuposlechli a dále využívali chaosu v ázerbájdžánské politice tím, že se zaměřili na okres Agdam, východním směrem od Náhorního Karabachu, kde se vyskytovalo hodně obyvatel ázerbájdžánského původu. Město Agdam bylo absolutně zničeno a všech 50 tisíc obyvatel před Armény uteklo. Fizuli bylo definitivně dobyto na konci srpna 1993 a tím se arménská vojska dostala jen 15 km od ázerbájdžánsko-íránských hranic. Ázerbájdžánci před Armény utíkali do sousedního Íránu, proto íránská vláda měla důvod přesunout své vojenské síly k hranicím jako ukazatel, že se jim situace, kterou vytváří Arméni, nelíbí. Proti arménskému počínání se postavilo i Rusko se svým nesouhlasem, co se děje. Proto arménské dobývání Zangelanu už nebylo tak četné, jelikož se obávali špatného veřejného mínění. Přesto byl Zangelan na konci října 1993 dobyt a spustilo to další vlnu uprchlíků do Íránu. To už způsobilo, že íránské síly vstoupily na území Ázerbájdžánu, aby byla vybudována nárazníková zóna pod nominálně ázerbájdžánskou kontrolou (Šmíd 2007: 167–168).

Eskalace konfliktu dospěla k nejvyššímu bodu, což potvrzoval i fakt, že Turecko vyslalo k turecko-arménským hranicím 50 tisíc svých vojáků. Přesto ani tohle nedonutilo Armény zanechat etnických čistek v Zangelanu a Fizuli. V tomto období můžeme hovořit o největší teritoriální expanzi Arménů, která má za následek přemístění více než jednoho milionu Ázerbájdžánců z Náhorního Karabachu a sedmi okupovaných okresů. Nicméně na konci roku 1993 se ázerbájdžánský vůdce Hejdar Alijev snažil restrukturalizovat ázerbájdžánskou armádu a plánoval protiofenzívu. Ta se uskutečnila na přelomu roku 1993 a 1994. Již v únoru 1994 byla ázerbájdžánská protiofenzíva neúspěšná a Arméni dále dobývali území. V dubnu stejného roku vznikly boje v Agdamu a Mardakertu, jelikož karabašští Arméni začali protiofenzívu (Šmíd 2007: 168–169).

V roce 1994 už byly obě strany unavené vzájemnými boji, navíc arménská ekonomika utrpěla obrovskou regresí z důvodu ázerbájdžánské a turecké blokády. 12. května 1994 bylo v Moskvě dohodnuto příměří. Návrh příměří byl obsažen v tzv. Biškekském protokolu, vyzývajícím k příměří a stažení vojsk. Dva měsíce na to byl protokol podepsán ministry obrany Arménie a Ázerbájdžánu a vrchním velitelem ozbrojených sil karabašských Arménů, což oficiálně nastavilo příměří a signalizovalo to, že všechny strany směřují k nalezení mírových plánů. V září začala výměna válečných zajatců (Šmíd 2007: 169; GlobalSecurity.org nedatováno a). Na základě této dohody jsou vztahy mezi oběma stranami upravené až dodnes a je to jediný dokument, který jejich vztahy upravuje, jelikož mírová smlouva nebyla doposud podepsána. Různé odhady říkají, že válka o Náhorní Karabach způsobila statisíce až více než milion uprchlíků a 20 až 30 tisíc obětí na životech (Šmíd 2007: 169).

Tyto dlouhé nešťastné boje formovaly a stále formují statut Náhorního Karabachu. Všechny zmíněné nevyvážené události, které se staly na karabašském území, způsobily, že Náhorní Karabach dnes stojí na úrovni anomální politicko-geografické jednotky. I přes neuznání suverenity mezinárodním společenstvím můžeme v Náhorním Karabachu nalézt prvky fungujícího státu. Už jen díky jeho struktuře, kterou si představíme v následující kapitole.

4. Obecné informace o Náhorním Karabachu

Náhorní Karabach je hornatou oblastí, která se rozkládá na západě dnešního mezinárodně uznávaného státu Ázerbájdžán. Má rozlohu 4800 km² a podle údaje z roku 2008 má přibližně 144 tisíc obyvatel (Gandzasar.com nedatováno). Již po staletí se tam vyskytovaly mocenské vlivy perského, ruského a tureckého národa. Osídlení tohoto území měli v rukou především Arméni a Ázerbájdžánci, popřípadě Kurdové. Můžeme zde i nalézt nepatrné zbytky původních obyvatel kavkazských Albánců, kteří se neturkizovali ani nearmenizovali (Šmíd 2007: 145). Toto je jen krátký úvod pro představu, jak složité bylo formování obyvatel a celého postavení Náhorního Karabachu již od dávných věků. Pojdme se tedy více ponořit do faktů a událostí, které nám tuto mnohdy spornou entitu blíže představí.

4.1. Základní údaje o státnosti

V září roku 1991 se rozpadl Sovětský svaz a Náhorní Karabach kopíroval krok Arménie a Ázerbájdžánu a také vyhlásil nezávislost. Na základě práva na sebeurčení se Karabach stal fakticky nezávislý 6. ledna 1992 (Kolejka 2008: 30). Na základě tohoto vyhlášení si mohl sám určit a vytvořit vlastní státní symboliku. Jako státní symboliku Náhorní Karabach používá vlajku, která je založená na arménské trikolóře, dále ji doplňuje bílý klín směřující zprava doleva, což symbolizuje oddělení Karabachu od Arménie. Ve státním znaku se formuje tradiční arménský orel, ten má na hrudi štít se státní vlajkou, také je tam vyobrazena panoramaticky hora Kirs a populární sousoší Papik u Tatin, neboli babička a dědeček, které je neoficiálně znakem Karabachu. Ve znaku také nezapomněli upozornit na úrodnost karabašské půdy, což znázorňují hrozen vína, klasy pšenice a květy moruší, které orel drží v drápech (Kopeček 2012: 17). Arménský vliv je viditelný i v dalších prvcích základů státnosti, jelikož státním jazykem je v Náhorním Karabachu arménština. Také náboženství obou zemí je shodné, je jím křesťanství. Státní měnou je arménský dram (Statistical yearbook of NKR 2006-2012 nedatováno). Národní shromáždění je nejvyšší legislativní a zastupitelský orgán. Hlavou státu je prezident, kterým je v současnosti

Bako Sahakyan, byl zvolen v červnu 2007 a je třetím karabašským prezidentem. Ministerstvo zahraničních věcí udržuje diplomatické zastoupení v Arménii, Rusku, Spojených státech, Francii, Německu, Libanonu a Austrálii. (Gandzasar.com nedatováno). V roce 2006 si obyvatelé v referendu schválili přijetí nové ústavy, která víceméně jen potvrdila to, co do té doby již platilo. Podle ústavy můžeme Náhorní Karabach specifikovat jako demokratickou republiku s jednokomorovým parlamentem a pluralitním systémem politických stran. Nutné je ale zmínit, že ve skutečnosti tomu tak není, jelikož v zemi stále platí výjimečný stav a opozice vůči vládě je brána jako opozice vůči státnosti. Proto se zastává názor, že si země nemůže dovolit být nejednotná, tudíž zde opozice prakticky neexistuje. V zemi je značná působnost nevládních organizací, které mají možnosti se kriticky vyjadřovat k vládní politice, je jich však málo a stejně jako média musí být ve své činnosti opatrní a často se zde praktikuje autocenzura (Kopeček 2012: 17).

4.1.1. Státní správa

Podle vnitřní státní správy se Náhorní Karabach dělí na hlavní město Stěpanakert⁹ a dalších sedm okresů, kterými jsou Martakert, Askeran, Martuni, Šuša, Hadrut, Kašatagh a Šahumjan (viz příloha č. 3). Okresy však nerespektují původní hranice Náhorně-karabašské autonomní oblasti a připojují si oblasti, které byly dříve spravovány Ázerbajdžánem. Jako příklad lze uvést okres Šahumjan, který je složen ze dvou částí, a to vlastního Šahumjanu, jež nespadá pod kontrolu Náhorní karabašské republiky, a rozsáhlejšího okresu Kelbadžar, který je bývalým ázerbajdžánským okresem a Armény je nazýván jako Nový Šuhamjan. Z tohoto počínání je jasné, že v rámci správního členění Náhorní Karabach nepočítá s tím, že by se kdy vracela dobytá území Ázerbajdžánu. Oblasti, ze kterých byli vyhnáni ázerbajdžánští obyvatelé (přibližně půl milionu lidí), se snaží karabašská vláda osídlit Armény. Moc se jim to ale nedaří, protože republika postrádá potřebné množství obyvatel. Karabach je celkově velice

⁹ Hlavní město Stěpanakert lze nalézt v ázerbajdžánských mapách pouze pod názvem Chankendy (Kopeček 2012: 16).

zřídka obydlen, například v již zmiňovaném okrese Šahumjan, který má rozlohu skoro 2000 km², žije pouze tři tisíce osob. Dalším je třeba okresní město Karvačar, ve kterém je pouhých pět set obyvatel a ve východním městě Agdam v okrese Askeran před válkou žilo až čtyřicet tisíc obyvatel, ale po válce jsou z města jen ruiny a žije zde jen několik lidí, většina z nich závislých na místní vojenské základně (Kopeček 2012: 17).

4.2. Geografické údaje

V současnosti Republika Náhorní Karabach představuje nepravidelný obdélník, který je protažený od severozápadu až po jihovýchod s rozměry 140 x 90 km. Území představuje celkově jednu dvacetinu plochy Ázerbájdžánské republiky. Horská pásma Malého Kavkazu se vyvyšují na severu v pohoří Mrav, kde najdeme horu Gjamiš (také nazývána Komisene, 3724 m). Po ukončení války z let 1992–1994 si Karabach ke svému území připsal pás území, který ho původně odděloval od Republiky Arménie (viz příloha č. 2). Tento pás je o maximální šířce asi 50 km. Směrem k jihu a východu se území snižuje ke Kurské nížině (minimální bod cca 400 m. n. m.). Na jihozápadě státu můžeme navíc nalézt vulkanická tělesa, která jsou zde četná a patří k sousední Arménské vysočině. V horách se rozprostírají velká ložiska mědi a molybdenu. Klima lze popsat jako klasicky horské s výraznou výškovou stupňovitostí. Araks je řekou, která má největší průtok a táhne se 100 km po jižní hranici. Avšak nejdůležitější řekou Karabachu je řeka Tartar, protéká asi 195 km na severním území Karabachu. Je na ní vybudována velká Sarsangská přehrada, která díky své elektrárně dodává hlavní zdroj energie pro elektrickou síť celého státu (Kolejka 2008: 30).

Jak může být patrné z výše zmíněných poznatků, v Karabachu jsme dříve mohli sledovat především agrární ráz, to se ale změnilo s industrializací zaměřenou na zpracování zemědělské produkce. Je zde velký potenciál využívat plochy, které z necelé poloviny tvoří pastviny a louky. Pětina z těchto ploch se intenzivně obdělává a na další více než čtvrtině se rozprostírají lesy. Pěstují se především obiloviny, zelenina a brambory, mezi další komodity patří bavlna a

tabák, kterým se daří díky zavlažovacímu systému. Co je ale pro Náhorní Karabach více významné, jsou rozsáhlé sady a plantáže s různými druhy ovoce, dále je stát proslulý díky vinohradnictví. Plochy jsou samozřejmě využívány i k chovu ovcí, koz a skotu. Co se průmyslu týče, musíme zmínit hlavně potravinářství, které má velký náskok před textilním a elektrotechnickým odvětvím (Office of the NAGORNO KARABAKH REPUBLIC nedatováno).

5. Snaha o vyřešení statutu Náhorního Karabachu

Podle předešlé kapitoly se může jevit dojem, že Náhorní Karabach má svůj statut vyřešen a pouze funguje dál na základních principech státnosti. Přesto je zde stále velká snaha o mezinárodní uznání. Je zřetelné, že Karabach se stále nevyrovnal s následky, které arménsko-ázerbájdžánská válka přinesla. Je také zjevné, že tyto události přispěly k nejasnému vyprofilování statutu a ztěžují Karabachu dosažení vnější suverenity. Situace od konce války o Náhorní Karabach až po současnost je silně spojena se stabilizací vztahů mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Je proto nezbytné si ukázat, jak se situace po válce vyvíjela a jakých mírových stanovisek bylo dosaženo.

Republika Náhorní Karabach od vyhlášení své nezávislosti až po současnost je de facto státem. Je poměrně závislá na Arménské republice, která Náhorní Karabach sice de iure neuznává, ale tvoří s ním mezinárodněpolitickou a ekonomickou jednotku. Ázerbájdžán se staví ke statusu Náhorního Karabachu jako k území okupovanému Arménií a v tomto rázu také vede jednání o řešení konfliktu. U rozhovorů o ujednání otázky o Náhorní Karabach participují i zástupci mezinárodního společenství, ale od roku 1994 prakticky nedošlo k jasnému posunu, i když se několikrát v médiích spekulovalo, že dosažení řešení konfliktu je blízko (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 15).

Je hodně metod, které byly stanoveny jako možné modely řešení. K těmto modelům je potřeba si představit pilíře, díky kterým by mohlo být řešení dosaženo. Šmíd ve své knize všechny pilíře obsáhle popisuje, my si je v krátkosti

představíme. Poté nás čeká celý koncept historie nalézání zmíněných metod, mírových jednání a dalších.

Jelikož konflikt má složité a silně zakořeněné hodnoty, zhoršuje to možnost nalézt kompromis, který by vyhovoval všem stranám. Avšak má se za to, že pokud budou naplněny následující čtyři pilíře, je možné zakončení mírového procesu dosáhnout. Prvním pilířem je snaha zachování teritoriální identity Ázerbájdžánu, který by musel respektovat právo karabašských Arménů na jejich sebeurčení. Navíc zaručení Karabachu maximální možnou míru autonomie. Ve druhém pilíři se pojednává o navrácení ázerbájdžánských uprchlíků a znovuoobnovení ázerbájdžánské suverenity nad okupovaným územím a ujednání bezpečnosti karabašských Arménů. Třetí pilíř se opírá o opatření mezinárodní kontroly nad strategickými regiony jako je Šuša a Lačín. Posledním pilířem je zvýšení ekonomického rozměru mezi stranami, čemuž by pomohl vzájemný obchod. Má se za to, že nejlepší variantou by bylo vytvoření zóny volného obchodu v celém jižním Kavkazu. Arménie se však neztotožňuje především s prvním pilířem. Je jasné, že dospění ke kompromisu je v nedohlednu. Proto narůstají obavy, že by se tzv. freezing conflict mohl přeměnit zpět ve válku nebo zůstat dlouhodobě zamrzlým a dále působit problémy v ohledu vnitropolitické a ekonomické situace (Šmíd 2007: 178–179).

5.1. Hledání řešení konfliktu po válce

V roce 1994 se konal summit v Budapešti, který měl vést k rychlému jednání o uzavření politické dohody a ukončení ozbrojeného konfliktu. Tím tento summit přijal právní rámec dvoustupňového procesu urovnání konfliktu. První etapa byla založená na odstranění následků ozbrojeného konfliktu prostřednictvím uzavření dohody, což znamenalo úplné osvobození okupovaných území a zajištění návratu uprchlíků do jejich domovů. Druhou etapou bylo vypracování a přijetí komplexní mírové dohody na konferenci v Minsku. Na summitu rovněž přijali rozhodnutí zřídit mírové operace OBSE (Karabakh.org 2011).

Přes požadavky Rady bezpečnosti OSN zabírá stále Arménská republika území Ázerbájdžánu a zvyšuje tam svou vojenskou přítomnost. Od roku 1994 jsou do Arménie posílány ilegální dodávky ruských zbraní a výzbroje, ty byly až do roku 1996 a velice usnadňovaly arménskou agresi (Karabakh.org 2011). Přesto se podařilo mezi roky 1994 až 1995 nejvýznamnějšímu karabašskému hnutí Helsinkí Initiative-92 (HI-92)¹⁰ zorganizovat schůzi s ázerbájdžánskými NGOs (nevládní organizace), která přivedla zástupce etnických Ázerbájdžánců do karabašského Stěpanakertu (Mikhelidze–Pirozzi 2008: 34).

Na základě prvního odstavce již víme, že mírová jednání probíhají především pod záštitou organizace OBSE, zejména její Minské skupiny. Minské skupině od roku 1996 stále předsedá tzv. trojka, která je složená z Ruska, USA a Francie (Ditrych 2006: 36). V témže roce 1996 se konal Lisabonský summit OBSE, na kterém byly přijaty tři hlavní principy pro urovnání konfliktu. Prvním principem byla teritoriální integrita Arménie a Ázerbájdžánu. Druhý princip poskytl Karabachu právo na sebeurčení a nejvyšší stupeň samosprávy v rámci Ázerbájdžánu. Třetí princip zajišťoval bezpečnost pro karabašské obyvatelstvo. Tyto principy byly podpořeny všemi 53 OBSE účastníky, kromě Arménie (Karabakh.org 2011).

V roce 1997 přišla tzv. trojka s návrhem, který vykazoval prvky mírového plánu na principu „balíkového řešení“¹¹. Konečný statut Náhorního Karabachu byl tím rozdělen do různých otázek jako demilitarizace, návrat uprchlíků a tak dále. Předpokládalo se, že všech cílů se dosáhne současně. Karabach ale toto řešení odmítl (Ditrych 2006: 36). Dne 29. srpna 1997 byla podepsána dohoda o vojenské spolupráci mezi Ruskou federací a Arménskou republikou a dokončila tak vojenské spojenectví mezi těmito státy. Podpisem této dohody Ruská federace ohrozila svou pozici jako spolupředseda Minské skupiny. (Karabakh.org 2011).

¹⁰ HI-92 byla také nevládní organizací a byla jednou z výjimek ve snaze posílit komunikaci s ázerbájdžánskou stranou (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 17).

¹¹ Základem tzv. balíkového řešení, či přístupu byl fakt, že všechny dané otázky budou vyřešeny současně a ihned aplikovány. Nejvýznamnějším modelem tohoto přístupu byl tzv. princip společného státu, což znamenalo vytvoření nehierarchických vztahů mezi Náhorním Karabachem a Ázerbájdžánem, nebylo by však zahrnuto právo na secesi (Šmíd 2007: 174).

Roku 2001 přišla opět snaha nevládních organizací podílet se na uchopení míru. Jedenáct členů HI-92 se vydalo navštívit bakuskou organizaci Human Rights Center of Azerbaijan (HRCA). Návštěva ale nabrala neklidného charakteru, když začaly protesty radikálů ázerbájdžánské občanské společnosti. Kvůli tomu bylo nemožné, aby se členové HI-92 setkali s ázerbájdžánskými opozičními politiky (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 17). V dubnu stejného roku vzrostla naděje na usmíření kvůli setkání prezidentů a ministrů zahraničí obou zemí v Key West (USA). Účastníci jednali o výměně území, kdy by Ázerbájdžán dostal za ztrátu území Náhorního Karabachu část arménského Zangezuru a tím přímé spojení s exklávou Nachičevanem. Ztroskotalo to na neochotě Ázerbájdžánu se území Karabachu vzdát (Ditrych 2006: 37).

HI-92 pořádá spoustu workshopů a na jeden z nich přijeli ázerbájdžánští lidsko-právní aktivisté do Náhorního Karabachu v roce 2003. Po jejich návratu do Baku se museli vypořádat s pobouřenými příznivci vojenského řešení karabašského konfliktu. HI-92 vidí problém nenalezení kompromisu především ze strany ázerbájdžánské vlády, která omezuje aktivity HRCA, proto se HI-92 poslední roky zabývá spíše transformací pohledu karabašských Arménů na Ázerbájdžánce, například prostřednictvím dnů ázerbájdžánské kuchyně a dalších podobných projektů (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 17). Další, kdo se od roku 2003 zabývá konfliktem týkajícím se Náhorního Karabachu, jsou organizace občanské společnosti (civil society organization – CSO) jako International Alert společně s Catholic Relief Services, Conciliation Resources, International a LINKS. Zaměřují se především na propagaci politických dialogů, posílení občanské společnosti, svobodná média a veřejné povědomí (Mikhelidze–Pirozzi 2008: 34).

Pokusem o dosažení mírového jednání byl také Pražský proces v roce 2004. Šlo o sérii jednání, při kterých se účastníci zaměřili spíše na přijetí základních principů, jak řídit vyjednávací proces. Snahy o mírovou dohodu stále naráží na problém odmítnutí od jedné, či druhé strany. Obě země nejsou schopné slevit ze svých požadavků a dohodnout se na základních pravidlech vyjednávání. Proto nedochází ke konsenzu, jak by měl být problém řešen. Není jasné, jaký by měl být konečný status Náhorního Karabachu a jestli by tento status měl být

řešen před či po uzavření mírové dohody a také, kdo by o této otázce měl rozhodnout. Nabízí se možnost rozhodnutí ponechat pouze na samotném Karabachu nebo na obyvatelstvu celého Ázerbájdžánu (Jančárková 2009: 42). Od roku 2005 je na frontové linii zaznamenán větší počet střetů, které vzrůstají po celou dobu od vyhlášení nezávislosti v roce 1994. Podle odhadů si nekončící střety vyžádaly přes dva tisíce obětí na životech (Ditrych 2006: 37). V roce 2006 americký diplomat Matthew Bryza potvrdil, že o statusu Karabachu by měl rozhodnout lid z Karabachu. Poté dodal „Ale otázkou je, jak byste definovali lidi Karabachu?“ (Potier 2012: 271). Překvapivě tato otázka byla vyřešena poměrně snadno. Měli by to být lidé, kteří žijí permanentně v Karabachu od 1. ledna 1988 a jejich potomci. Nabízely se čtyři možnosti statusu Karabachu, které mohly být navrženy v referendu: nezávislost, součást Ázerbájdžánu s vlastní mírou autonomie, sjednocení Karabachu s Arménií nebo konfederace Náhorního Karabachu s Ázerbájdžánem. K zajištění integrity procesu by bylo nejlepší, aby se referendum konalo pod kontrolou třetí strany, kterou by zřejmě mělo být OBSE. Současná realita je ale taková, že doposud nebylo dosaženo podmínky, kdy by jedna ze stran byla schopná smířit se s kompromisem (Potier 2012: 271–274).

Před schůzí arménského prezidenta Roberta Kočarjana a ázerbájdžánského prezidenta Ilhama Alijeva v roce 2007, poslalo 50 nevládních arménských organizací arménskému prezidentovi dopis, ve kterém stálo, že si nepřejí, aby v rámci mírové dohody došlo k územním ústupkům ze strany Arménie (Kopeček 2007: 17). Jeden ze signatářů tohoto dopisu, S. Martirosyan, prohlásil, že „před třemi nebo čtyřmi lety byla společnost unavená karabašským problémem a chtěla přemýšlet o ekonomice, ale teď lidé zastávají více radikální postoj, a to včetně těch, kteří byli předtím více liberální a tolerantní“ (Mikhelidze–Pirozzi 2008: 32). V listopadu 2007 zasedala Ministerská rada OBSE v Madridu. Setkali se zde ministři zahraničních věcí Arménie a Ázerbájdžánu a předběžně se dohodli s Minskou skupinou (tedy zástupci Spojených států, Francie a Ruska) na předběžné verzi základních principů urovnání konfliktu. Madridské principy nebyly zveřejněny, tudíž se o obsahu šíří dohady. Ale v roce 2009 se objevilo

veřejné prohlášení Minské skupiny, ve kterém bylo stručné shrnutí principů. Bylo dáno, že základní principy odrážejí kompromis založený na principech Helsinského závěrečného aktu o nepoužití síly, územní celistvosti, rovných právech a národního sebeurčení (Potier 2012: 271; Jančárková 2009: 42).

Na první pohled jako skvělý krok k řešení konfliktu, na druhý pohled dokument, který přináší nulový vývoj. Takto stručně můžeme shrnout Moskevskou deklaraci z roku 2008. Přesto od roku 1994 to byl první dokument, který byl podepsán nejvyššími představiteli obou zemí. Prezidenti se zavazují, že budou pokračovat ve schůzích na vysoké úrovni a zároveň spolupracovat s Minskou skupinou. Deklarace však nepřináší žádné nové mechanismy, které by konflikt řešily. Jakákoli naděje opadla po znovuzvolení ázerbájdžánského prezidenta Ilhama Alijeva, který se nechal slyšet, že chce navrátit Náhorní Karabach zpět Ázerbájdžánu a v případě nutnosti použití vojenské síly (Jančárková 2009: 43). Je tedy jasné, že monopol na vyřešení konfliktu jednoznačně mají prezidenti obou zemí, proto je těžké, aby nevládní organizace měly nějaký větší vliv na postup při řešení. Výstižně tento vztah vyjádřil ázerbájdžánský prezident Ilham Alijev: „Dokud s Arménií nepodepíšeme mírovou smlouvu, není důvod ke spolupráci mezi našimi NGO a Armény. Až s Kočarjanem nalezneme řešení, bude určitě obsahovat kompromisy, s nimiž mnozí nebudou souhlasit. Poté nechme NGO, ať naše národy usmíří.“ (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 15).

Za významný pokrok v řešení konfliktu bylo bráno jednání mezi vedoucími obou států v květnu a listopadu 2009. Poté se ale posun k ujednání míru zastavil a od té doby panuje řada vážných porušení příměří (BBC News 2015). Od roku 2010 probíhá projekt Let's PeaceJam, kterého se účastní organizace Civil Society Institute v Jerevanu a Society of Humanitarian Researches v Baku. Projekt je podpořen britskou vládou a je založen zejména na pomoci mládeži diskutovat o politických, kulturních a sociálních problémech (Hoch–Kopeček–Baar 2012: 18).

5.2. Obnova střetů o Náhorní Karabach

Střety v roce 2014 byly podle zdrojů nejhorší od roku 1994 a léto 2014 mnohem napjatější než kdy dříve. Nájezdy komand se staly častější, doprovázené střelbou. Akce se rozšířila na arménsko-ázerbájdžánskou hranici, kde se stali cílem hlavně civilisté. Bojový potenciál vyvolalo prohlášení prezidenta Ilhama Alijeva: „Válka ještě není u konce. Je jen v první fázi.“ (The Economist 2014). Ochladit vztahy se pokusil ruský prezident Vladimír Putin, když na začátku srpna 2014 svolal Ilhama Alijeva a jeho arménský protějšek Serzh Sargsyana na rozhovory do Soči. Doufalo se v urovnání konfliktů, ale strany se k žádné dohodě nepřiblížily. Oba státy v tomto roce budovaly své vojenské a obranné složky. Přesto riziko otevřené války zůstává na nízké úrovni, ale militarizace hranic a ochota použít násilí vytváří tzv. „riziko války náhodou“. Rámec mírového plánu existuje, jedná se v něm o návrat sedmi ázerbájdžánských okresů kolem Karabachu výměnou za právo republiky rozhodovat o vlastním stavu. Arméni však na toto řešení nechtějí přistoupit (The Economist 2014).

Ázerbájdžánský ministr zahraničí Elmar Mammadyarov vydal na začátku roku 2015 zprávu o problematice konfliktu v Náhorním Karabachu. Tomu předcházela schůze o vyjednávacím procesu zprostředkovaná Minskou skupinou OBSE, kde se sešly obě strany konfliktu. Mammadyarov ve své zprávě nepřipouští úsilí použít sílu ke změně mezinárodně uznávané hranice států. Avšak poznamenal, že pro vyřešení konfliktu chtějí, v první řadě, aby ozbrojené síly Arménie byly staženy z okupovaných území Ázerbájdžánu (viz příloha č. 1). Dodal, že Ázerbájdžán je ochoten pracovat na souhrnné mírové dohodě, ale Arménie jen pokračuje ve své nekonstruktivní politice, která brání urovnání konfliktu (News.Az 2015).

Od roku 2013 se míra obětí, ať už vojáků či civilistů, téměř ztrojnásobila. V roce 2014 byl počet mrtvých 64 vojáků a 8 civilistů, což představuje nejvyšší úroveň úmrtí za více než 20 let od uzavření dohody o příměří. V roce 2015 bylo nejméně 56 vojenských a 3 civilní oběti na obou stranách. V prosinci minulého roku proběhla eskalace střetů mezi arménskými a ázerbájdžánskými silami. Obnovené boje začaly 4. prosince, když Ázerbájdžán zahájil útok na arménské

pozice podél „linie kontaktu“ oddělující Karabach a Ázerbájdžán. V následujících dnech se situace zhoršovala, boje stále eskalovaly, a způsobily desítky úmrtí na obou stranách (GlobalSecurity.org nedatováno b).

V noci 10. března 2016 ázerbájdžánská armáda vystřelila na arménské pozice, aby zabránila okamžitému protiútoky od ozbrojených sil Arménie. Bylo zabito přibližně 10 až 15 arménských vojáků a arménské vojenské vybavení bylo zničeno. K vzájemnému obviňování ze strany Ázerbájdžánu a Karabachu došlo následující den 11. března 2016. Obvinění se týkalo porušování příměří s intenzivním ostřelováním, což jasně naznačilo, že trvajícím konflikt není zdaleka blízko mírovému řešení. Arménské vojenské síly stále kontrolují Náhorní Karabach a sedm sousedních ázerbájdžánských okresů. V posledních několika dnech je situace na „kontaktních liniích“ velice napjatá a vážně se zhoršila (Solovyov 2016).

Hlavní problém v konfliktu o stanovení statusu Náhorního Karabachu je skutečnost, že na tento konflikt má obrovský vliv historický a společenský koncept v obou zemích. Konflikt je hodnotově orientovaný, je založen na bázi kulturní a náboženské, až civilizační, proto je velice těžký úkol takový konflikt vyřešit. Způsobuje to, že jakákoli snaha politického řešení zvenku je těžko přijatelná pro populaci Arménie i Ázerbájdžánu. Je potřeba, aby myšlení a rétorika uvnitř zemí se komplexně změnila, pokud ale k tomu nedošlo do současnosti, je velice pochybné spoléhat na to, že by se to stalo v budoucnu. Je nutné si uvědomit a smířit se se skutečností, že po nedávných událostech je nejvíce pravděpodobnou variantou nová válka. Další možností však je, že by Arménie ztratila podporu od ruské strany a tím by se stala více zranitelnou, tudíž by musela přistoupit na dosud nabízené (ale nežádoucí) kompromisy, jako právě stáhnutí se z okupovaných území (Jančárková 2009: 43; Šmíd 2007: 182).

Fakt, že nejpravděpodobnějším řešením sporu bude vzplanutí nové války mezi Arménií a Ázerbájdžánem, se utvrzuje v událostech posledních dnů. V pátek večer 1. dubna 2016 vypukly nové boje ve sporné kavkazské oblasti Náhorního Karabachu. Zprávy potvrzují, že obě strany použily těžké zbraně a dělostřelectvo, v boji zemřelo nejméně 30 vojáků a nevyklučují se i civilní oběti.

Náhorní Karabach je od války, která skončila v roce 1994, v rukou etnických arménských separatistů. Tyto boje jsou brány jako jedny z nejhorších od roku 1994. Oba státy se navzájem obviňují z násilností a Ázerbájdžán říká, že obsadil dvě strategicky důležité vesnice, což Arménie popírá. Obě země nakupují zbraně z Ruska, tudíž existují obavy, že boje by mohly vést k vojenskému konfliktu ještě v širším měřítku, než tomu bylo v devadesátých letech 20. století. Oba lídři jsou také obviněni z toho, že nevyvinuli dostatečné úsilí k dosažení míru a místo toho používají konflikt jako nástroj k tomu, aby zůstali u moci (BBC News 2016). V reakci na boje ruský prezident Vladimír Putin vyzval oba státy k okamžitému příměří a ke zdrženlivosti. OBSE prostřednictvím Minské skupiny tyto boje odsoudila. Rusko a Turecko, jakožto dvě nejdůležitější soupeřící mocnosti v oblasti jižního Kavkazu, v posledních letech spolupracovaly na zmírnění napětí v Náhorním Karabachu, ale nyní mají mezi sebou pře kvůli občanské válce v Sýrii. Rusko tedy podpořilo Arménii, zatímco Turecko podporuje Ázerbájdžán (Kramer 2016). Vzhledem k posledním událostem na jižním Kavkazu, musím citovat Cliffa Kupchana, předsedu Eurasia Group, geopolitické analýzy rizik společnosti, který v rozhovoru řekl: „Když se podíváme na posledních několik dní, pak tu máme novou válku o Náhorní Karabach.“ (Kramer 2016).

Závěr

Cíl mé bakalářské práce, který jsem si vytyčila v úvodu této práce, byl především vyhodnotit Náhorní Karabach jako anomální politicko-geografickou jednotku a zodpovědět položené otázky. Na základě analýzy je hodnocen status Náhorního Karabachu, zda naplňuje prvky de facto státu. K tomu, abychom mohli tento zvláštní statut hodnotit a řešit jeho vývoj, bylo zapotřebí stanovit si a popsat základní teoretické poznatky a analyzovat celou historii, která se dotýká území Náhorního Karabachu. Postupnou analýzou jsme se probrali jednotlivými fázemi arménsko-ázerbájdžánského konfliktu, který má na formování náhorně karabašské státnosti největší podíl.

Pokud poznatky získané v teoretické části aplikujeme na případ studie statusu Náhorního Karabachu, dospějeme k závěru, že za primárním vznikem Karabachu jako de facto státu, stojí zejména národní separatismus. Dalším zkoumáním poznatků dojdeme k názoru, že Náhorní Karabach z velké části splňuje znaky státu de facto. Předním kritériem pro označení státu jako de facto je neschopnost státu vstupovat do vztahů s jinými státy, což Karabach potvrzuje neúčastí v mezinárodních diplomatických vztazích. Náhorní Karabach je kvazi státem, který postrádá uznání mezinárodního společenství i přesto, že vykazuje základní prvky státnosti jako je stálé obyvatelstvo, vymezené území a zajištění státní moci. Karabach tímto potvrzuje výrok, že termín kvazi stát se vyhraňuje pro entity, kterým chybí jen vnější uznání k tomu, aby dosáhly plné státnosti. Tento fakt je v případě Náhorního Karabachu zhoršen situací, že ani jeho podporovatelský stát Arménie ho neuznává jako suverénní stát. Ke statusu de facto státu, který není schopen získat uznání od ostatních států, se Karabach dostal kvůli národnostnímu konfliktu mezi Ázerbájdžánci a Armény. Jak jsme zjistili, je velice těžké, až nemožné, najít řešení tohoto typu konfliktu, který má národnostní podtext. Právě naopak takový konflikt, který vedl k vytvoření de facto státu, určením statusu de facto státu nekončí. Separatistické tendence karabašských obyvatel nejsou akceptovány a „mateřský stát“, tedy Arménie, si na Karabach stále dělá nároky.

V případě Náhorního Karabachu, jeho existenci nejvíce ohrožuje ekonomická situace země, která je poměrně zaostalá, a také slabá politika státu. Tyto faktory jsou především důsledky války. Hovoříme o arménsko-ázerbájdžánské válce, která skončila vojenským vítězstvím Arménie, avšak nikdy nedošlo mezi oběma státy k mírové dohodě. Největší problém ve vztahu trojúhelníku Arménie-Náhorní Karabach-Ázerbájdžán představuje stav zamrzlého konfliktu, který nevedl k řešení. Naopak, v posledních letech, a dokonce i dnech, opět eskaluje. Tento konflikt je hlavní příčinou těžkého postavení Náhorního Karabachu jako anomální politicko-geografické jednotky.

V úvodu jsem si stanovila otázky, na které jsem v průběhu výzkumu našla odpověď. Na základě znalostí z praktické části bakalářské práce můžeme celou složitou situaci Náhorního Karabachu vyhodnotit a na stanovené otázky odpovědět. Jak již bylo zmíněno, Náhorní Karabach stagnuje ve fázi, kdy není schopný získat mezinárodní uznání od ostatních států. Dávné formování, které dospělo k tomu, že Karabach je v současné znepokojivé situaci a není schopný stanovit svůj status na mezinárodní úrovni, začalo již za dob, kdy se na území Karabachu mísily vlivy různých říší, jelikož začaly proti sobě stavět dva různé národy, které později proti sobě stanuly ve válce o Karabach. Dle mého názoru má za zmatky a vytvoření špatné situace na jižním Kavkaze největší odpovědnost Rusko. V první fázi podporovalo stěhování Arménů na karabašské území, poté toto území s oficiální platností přidělilo Ázerbájdžánu. Už jen tento paradox ukazuje, že tato situace nemohla dopadnout dobře. Vzhledem k hroucení Sovětského svazu nebyli schopni sami podniknout akce na udržení či zajištění míru, proto po rozpadu Sovětského svazu konflikt eskaloval ve válku.

Válečný konflikt o Náhorní Karabach vznikl z důvodu neschopnosti obou znepřátelených národů Arménie a Ázerbájdžánu dojít ke kompromisu, neuspěly ani různé konference na území neutrálních aktérů. Tím se pouze vyprofilovaly dva různé požadavky, na základě kterých si Arménie na Náhorní Karabach obhajují etnický nárok, zatímco Ázerbájdžán svůj nárok podpírá teritoriální integritou. Celou situaci zhoršuje fakt, že každá z neschvářených zemí je podporována jinou zemí, které mezi sebou mají také nevyřešené spory. Jedná se

o Rusko a Turecko. V posledním odstavci své práce jsem již zmínila, že Rusko podporuje Arménii a turecká podpora náleží Ázerbájdžánu. Tento vztah jen poukazuje na členitost a různorodost jižního Kavkazu.

Vyřešení statusu Náhorního Karabachu jako takového je velice složitý úkol. Náhorní Karabach sám sebe deklaruje jako samostatný stát a jak jsme již zjistili ve čtvrté kapitole, nese plnou řadu atributů státnosti. Situaci ale ztěžuje fakt, že v reálném případě se Karabach bez Arménie neobejde, nebyl by schopný bez arménské podpory dlouhodobě existovat. Arménští vojáci a místní jednotky slouží pospolu, Arménie přispívá na chod Karabachu do jeho rozpočtu. Také, jak již bylo zmíněno, se zde platí arménským dramem a díky Arménii je Karabach spojen s okolním světem, ať už pomocí telefonních linek, či internetu, tak i fyzicky silnicí Stěpanert Goris, která vede přes lačinský koridor (Kopeček 2012: 17).

V březnu 2010 vyplynul na povrch možný návrh uspořádání Náhorního Karabachu. Mělo se za to, že Arméni by se stáhli z okupovaného území, na které by se vrátili ázerbájdžánští přesídlenci. Dále by se odblokovaly komunikační trasy, silnice a železnice a otevřely by se hranice. Otevřením hranic by musela být zajištěna bezpečnost Arménů a Ázerbájdžánců, toho by se zhostily mírové síly, poslané do této oblasti. Náhorní Karabach by zůstal Arménům, avšak úprava oficiálního statusu by se posunula o několik desítek let, což by v praxi znamenalo, že by k úpravě karabašského statusu nikdy nedošlo (Górecki 2011: 83). Takových podobných návrhů řešení jsme již viděli v páté kapitole nespočet. Podle posledních událostí je však jasné, že ani jedna ze stran stále není schopna ustoupit a podrobit se nějakému kompromisu. Ba naopak, území Náhorního Karabachu opět stojí na pokraji eskalace konfliktu ve válku a je více než pravděpodobné, že k rozumnému konsenzu mezi Arménií a Ázerbájdžánem v brzké budoucnosti nedojde. Po dlouhém zkoumání konfliktu, který je hlavní příčinou stavu Karabachu jako neuznaného státu, jsem dospěla k závěru, že existence arménsko-ázerbájdžánských sil na karabašském území nikdy neumožní úplné osamostatnění Náhorního Karabachu. Pokud národy nezmění svůj způsob myšlení a půjdou si stále za svými nekompromisními požadavky, je vyloučené,

aby někdy k mírové dohodě došlo. Tím pádem zdaleka nemůžeme počítat s jakýmkoli uznáním Náhorního Karabachu jako de iure státu od mezinárodního společenství. Přesto organizace OBSE a její Minská skupina by neměly polevovat a měly by se dál snažit přinutit Arménii a Ázerbájdžán k příměří. Myslím si, že pouze silná třetí strana může dát konfliktu jiný směr, který by vedl k mírovému uspořádání v Náhorním Karabachu, aby se poté mohl začít řešit status Karabachu jako státu.

Vzhledem k politicko-geografickému postavení Karabachu, který leží na území Ázerbájdžánu, kde se mísí arménské vlivy, může být ohrožen zánikem své existence. Přesto je zde stále několik geopolitických faktorů, které drží Náhorní Karabach stále při životě a schopnosti fungovat alespoň jako kvazi stát. Jedním takovým faktorem je národní identita. V Karabachu žije homogenní obyvatelstvo, které je produktem války v důsledku etnických čistek. Samozřejmě existenci udržuje také zájem a podpora ze strany Arménie, což je i ovlivněno slabým postavením domácího státu, na kterém Karabach leží. I tak je ale jasné, že Náhorní Karabach stále můžeme brát pouze jako anomální politicko-geografickou jednotku, které, nejspíše sledem nepříznivých událostí od dávné historie až po současnost, je určeno být pouze státem de facto.

Seznam literatury

Association for Diplomatic Studies and Training (nedatováno). *Moments in U.S. Diplomatic History* (<http://adst.org/2013/08/stalins-legacy-the-nagorno-karabakh-conflict/>, 7. 4. 2016).

BBC News (2015). *Nagorno-Karabakh profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18270325>, 14. 3. 2016).

BBC News (2016). *Nagorno-Karabakh violence: Shelling continues after worst clashes in decades* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-35953358>, 3. 4. 2016).

Cibulková, Petra (2012). Konflikt o Náhorní Karabach v regionálních souvislostech. *Valka.cz*. 22. 11. 2012 (http://www.valka.cz/clanek_14786.html, 14. 3. 2016).

de Waal, Thomas (2012). *Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války* (Praha: Academia).

Ditrych, Ondřej (2006). Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice. *Mezinárodní vztahy* 41 (4), s. 27–47.

Encyklopædia Britannica (nedatováno). *Cold War* (<http://www.britannica.com/event/Cold-War>, 7. 3. 2016).

Encyklopædia Britannica (nedatováno). *Jean Bodin* (<http://www.britannica.com/biography/Jean-Bodin>, 9. 2. 2016).

Encyklopædia Britannica (2014). *Treaty of Sévres* (<http://www.britannica.com/event/Treaty-of-Sevres>, 14. 3. 2016).

Gandzasar.com (nedatováno). *Nagorno Karabakh (Artsakh)* (<http://gandzasar.com/nagorno-karabakh.htm>, 3. 3. 2016).

Gitomirski, Sasha (nedatováno). Glasnost and perestrojka. *The Cold War Museum*. (<http://www.coldwar.org/articles/80s/GlasnostandPerestroika.asp>, 14. 3. 2016).

GlobalSecurity.org (nedatováno a). *Nagorno-Karabakh – 1992-1994* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh-2.htm>, 22. 3. 2016).

GlobalSecurity.org (nedatováno b). *Nagorno Karabakh* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh.htm>, 22. 3. 2016).

Global policy forum (nedatováno). *Failed States* (<https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/failed-states.html>, 7. 3. 2016).

Górecki, Wojciech (2011). Sadachlo: Kavkaz v malém. *Kontexty* 3 (5), s. 79–87.

Heywood, Andrew (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.).

Hoch, Tomáš – Kopeček, Vincenc – Baar, Vladimír (2012). Role občanské společnosti při transformaci separatistických konfliktů na Jižním Kavkaze. *Mezinárodní vztahy* 47 (2), s. 5–28.

Höllander, Pavel (2012). *Základy všeobecné státopědy* (Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.).

Jančárková, Taťána (2009). Jak (ne)rozmrazit konflikt: Náhorní Karabach po rusko-gruzínské krizi 2008. *Mezinárodní politika* 33 (4), s. 41–43.

Jelen, Libor – Kabrda, Jan (2012/2013). De facto státy – neviditelné ostrovy na politické mapě. *Geografické rozhledy* 22 (4), 28–30.

KarabakhFacts.com (nedatováno). *NAGORNO-KARABAKH REPUBLIC (ARTSAKH)* (<http://karabakhfacts.com/nagorno-karabakh-republic-artsakh-map/>, 7. 4. 2016).

Karabakh.org (2011). *History of Karabakh* (<http://karabakh.org/karabakh-history/history-of-karabakh/>, 14. 3. 2016).

Karabakh.org (2011). *The Armenian-Azerbaijan conflict over Nagorno Karabakh* (<http://karabakh.org/conflict/historical-background/the-armenia-azerbaijan-conflict/>, 22. 3. 2016).

Kolejka, Jaromír (2008). Jak se žije v Náhorním Karabachu – geografie frontové země. *Geografické rozhledy* 17 (4), s. 30–31.

Kolstø, Pål (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research* 43 (6), s. 723–740.

Kopeček, Vincenc (2007). Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu. *Mezinárodní politika* 31 (12), s. 16–18.

Kopeček, Vincenc (2012). Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti. *Mezinárodní politika* 36 (4), s. 15–18.

Königová, Lucie (2001). Teorie státní suverenity a intervence. *Mezinárodní vztahy* 36 (3), s. 41–58.

Kramer, Andrew E. (2016). Fighting Between Azerbaijan and Armenia Flares Up in Nagorno-Karabakh. *The New York Times*. 2. 4. 2016 (http://www.nytimes.com/2016/04/03/world/europe/nagorno-karabakh-fighting-azerbaijan-armenia.html?_r=0, 3. 4. 2016).

Longley, Robert (2015). What is Direct Democracy?. *About news*. 10. 9. 2015 (<http://usgovinfo.about.com/od/thepoliticalsystem/a/Direct-Democracy.htm>, 7. 3. 2016).

Maritain Jacques (2007). *Člověk a stát* (Praha: Triáda).

Mikhelidze, Nona – Pirozzi, Nicoletta (2008). Civil Society and Conflict Transformation in Abkhazia, Israel/Palestine, Nagorno-Karabakh, Transnistria and Western Sahara. *MICRONON Policy Working Paper* 3, s. 29–37.

News.Az (2015). *Foreign Minister: Azerbaijan ready to peace in Karabakh* (<http://news.az/articles/karabakh/96384>, 22. 3. 2016).

Office of the NAGORNO KARABAKH REPUBLIC (nedatováno). *Agriculture* (http://www.nkrusa.org/business_economy/agriculture.shtml, 3. 3. 2016).

Ondřej, Jan (2007). *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní* (Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o.).

Ondřej, Jan (2013). Vznik nových států a tzv. de facto režimy. In: Bureš, Pavel – Faix, Martin – Svaček, Ondřej a kol., *Mezinárodněprávní aspekty vzniku a zániku státu* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci), s. 27–41.

Potier, Tim (2012). Referendum to Determine Nagorno Karabakh's Final Status: A critical Appraisal. *Journal of Muslim Minority Affairs* 32 (2), s. 269–276.

Redgateová, Anna Elizabeht (2003). *Arméni* (Praha: Lidové noviny).

Riegl, Martin (2012). Mezinárodně neuznané státy: typologie, mýty a realita. *Mezinárodní politika* 36 (4), s. 7–10.

Riegl, Martin (2013). *Proměny politické mapy po roce 1945* (Praha: Grada Publishing, a.s.).

Saparov, Arséne (2012). Why Autonomy? The Making of Nagorno-Karabakh Autonomous Region 1918–1925. *Europe-Asia Studies* 64 (2), s. 281–323.

Schneider, Friedrich – Williams, Colin C. (2013). *The Shadow Economy* (London: The Institute of Economic Affairs).

Snipview (2007). *Nagorno-Karabakh* (http://www.snipview.com/q/Nagorno_Karabakh?alt=Nagorno_karabakh, 7. 4. 2016).

Solovyov, Dmitry (2016). Heavy shelling rocks fragile ceasefire in Nagorno-Karabakh. *Reuters*. 11. 3. 2016 (<http://www.reuters.com/article/us-nagorno-karabakh-fighting-idUSKCN0WD18Y>, 22. 3. 2016).

Statistical yearbook of NKR 2006-2012 (nedatováno). *General description* (http://stat-nkr.am/files/yearbooks/2006_2012/3_bnutagir.pdf, 3. 3. 2016).

Svatoň, Jan (2012). Stát a společnost. In: Filip, Jan – Šimáčková, Kateřina a kol., *Státověda* (Brno: Masarykova univerzita), s. 8–18.

Šmíd, Tomáš (2007). Etnický konflikt o Náhorní Karabach. In: Vařura, Vladimír eds., *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), s. 145–184.

The Economist (2014). *Nagorno-Karabakh – A mountainous conflict* (<http://www.economist.com/news/europe/21615631-nasty-war-seems-brink-flaring-up-again-mountainous-conflict>, 22. 3. 2016).

The UN Refugee Agency (nedatováno). *Internally Displaced People* (<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c146.html>, 22. 3. 2016).

Valuch, Jozef (2013). Vybrané aspekty vzniku a zániku státu v kontexte mezinárodního práva. In: Bureš, Pavel – Faix, Martin – Svaček, Ondřej a kol., *Mezinárodněprávní aspekty vzniku a zániku státu* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci), s. 9–26.

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o.).

Resumé

My bachelor thesis is related Nagorno Karabakh as an anomaly political-geographical unit. Nagorno Karabakh is one of the internationally unrecognized states, called de facto state. These exceptional political-geographical units are often consequence of the conflict. As a proof is the conflict between Armenia and Azerbaijan in Nagorno Karabakh territory. Despite the fact that Nagorno Karabakh is the territory of Azerbaijan, Armenian majority lives here. This conflict has a long history since last century and in the year 1992 it escalated into the war. It is about an analysis of the conflict and it bases comparison relations between Armenia – Nagorno Karabakh – Azerbaijan. It is important to understand the problems of the conflict in order to know why Nagorno Karabakh has the status de facto.

The goal of my work is firstly to evaluate the Nagorno Karabakh conflict from the perspective of political geography. On the basis of the theoretical part is shown in what ways has Karabakh characters of the de facto state. The practical part is focused mainly on the analysis of the conflict. I also introduce Karabakh in general and how is the current situation in the state. The conclusion of my work is devoted to possible solutions of the conflict. Based on the knowledge I will answer the following questions. What contributed to form Nagorno Karabakh to reach the stage where it is not able to gain international recognition? How did the major conflict over Karabakh between Armenia and Azerbaijan arise? Why each of the two states claims the karabakh territory?

Seznam příloh

Příloha č. 1

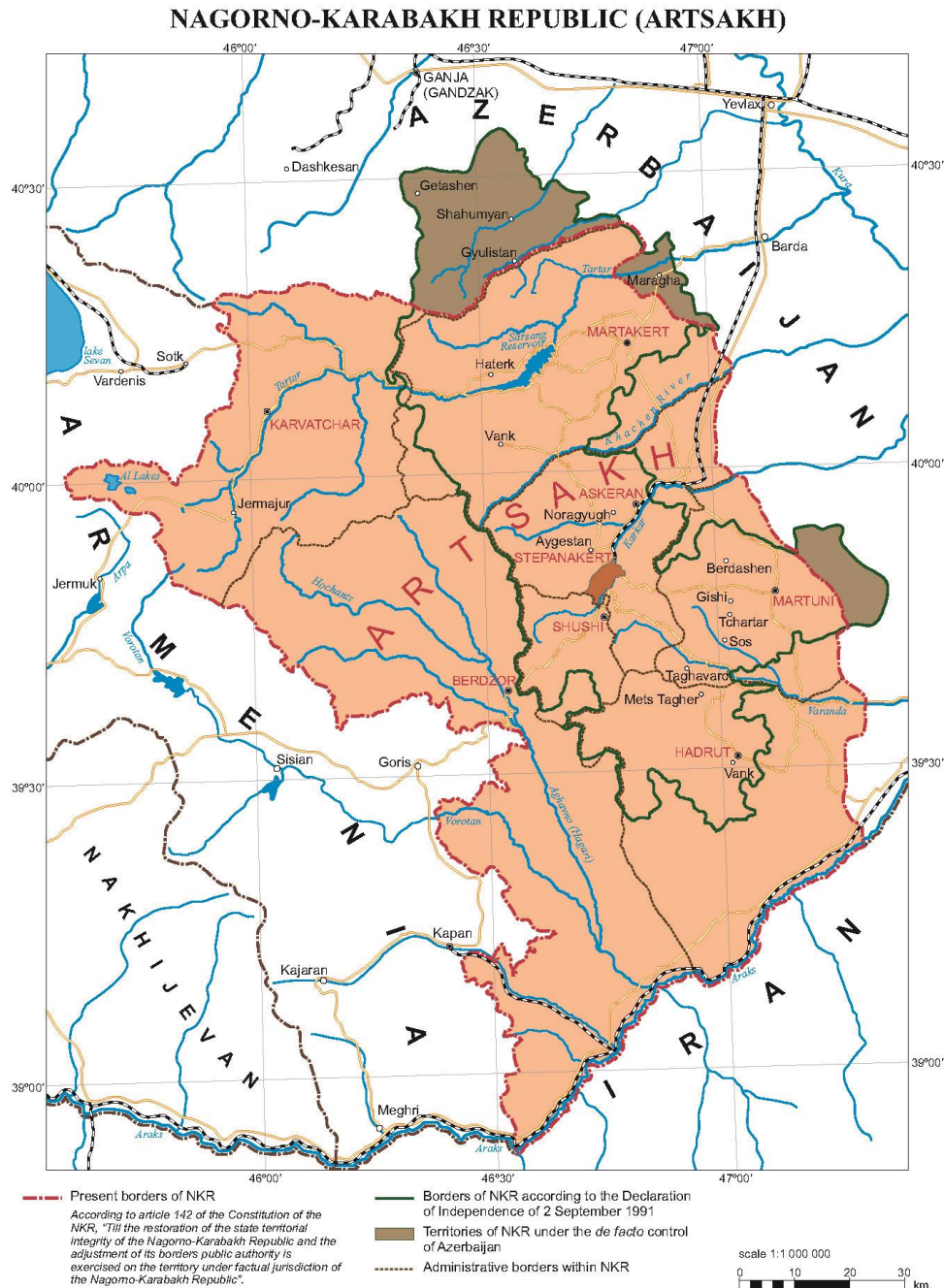
Mapa ukazuje území Nachičevanu, důležitá místa bod Lačín a Agdam. Dále je zde znázorněno obsazení Ázerbájdžánu Armény.

Zdroj: Association for Diplomatic Studies and Training (nedatováno). *Moments in U.S. Diplomatic History* (<http://adst.org/2013/08/stalins-legacy-the-nagorno-karabakh-conflict/>, 7. 4. 2016).

Příloha č. 2

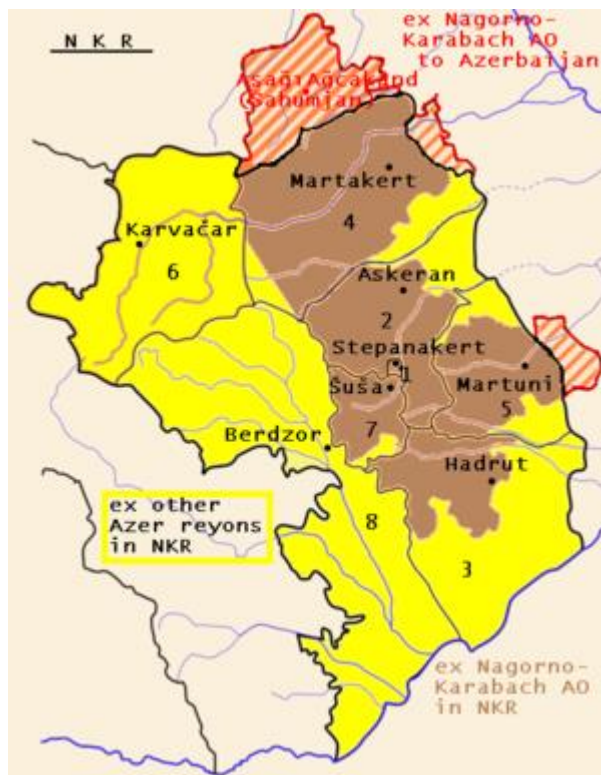
Na mapě obtažené území tučnou zelenou čarou ukazuje hranice Náhorního Karabachu po vyhlášení nezávislosti v roce 1991. Červená přerušovaná čára na mapě zvýrazňuje současné hranice Náhorního Karabachu.

Zdroj: KarabakhFacts.com (nedatováno). *NAGORNO-KARABAKH REPUBLIC (ARTSAKH)* (<http://karabakhfacts.com/nagorno-karabakh-republic-artsakh-map/>, 7. 4. 2016).

Příloha č. 3

Mapa ukazuje současné administrativní dělení Náhorního Karabachu

Zdroj: Snipview (2007). *Nagorno-Karabakh*

(http://www.snipview.com/q/Nagorno_Karabakh?alt=Nagorno_karabakh,
7. 4. 2016).